

DOĞAN ERGUN'UN SOSYOLOJİK GÖRÜŞLERİ

H. Bayram KAÇMAZOĞLU*

Özet

Bu makalada, Türkiye'nin önde gelen sosyologlarından Doğan Ergun'un sosyoloji bilimine katkıları eleştirel olarak incelenmektedir. Diyalektik yaklaşım çerçevesinde sosyoloji yapan Ergun, özellikle "Türk Bireyi Kuramı" ve "Türk Ulusal Kişiliği Kuramı" ile görüşlerini ortaya koymaktadır. Ergun, tarih içerisinde oluşmuş, şekillenmiş, ancak toplumsal değişmeye bağlı olarak da sürekli değişen Türk toplumunun ve insanının tarihsel ve kültürel özelliklerini teorileştirmektedir. Ergun, liberal-bireyci Batı toplumlarının karşısına kamucu-devletçi Doğu toplumlarını çıkarmakta; sosyolojide yöntem konusunu bilinçli bir şekilde ele alıp sorgulamaktadır. Sosyolojide tarihsel ve felsefi temeli önemseyen Ergun, araştırmalarında, Türk toplumunun ve bireyinin Batı toplumlarından ve bireyinden farklılıklarını ortaya koymaktadır. Yöntemin neliği, Türk toplumunun, Batılı toplumlardan farklılıkları, Türk kimliği, Türk kişiliği, Türk bireyinin nitelikleri, tarih-toplum, toplum-birey, toplum-eğitim ilişkileri ve toplumsal değişme başlıkları Doğan Ergun'un temel çalışma alanlarını teşkil etmektedir.

Anahtar Sözcükler: *Doğan Ergun, Türk toplumu, Türk bireyi, kamucu toplum, bireyci toplum, diyalektik yöntem.*

SOCIOLOGICAL VIEWS OF DOĞAN ERGUN

Abstract

In this article, the contributions of Doğan Ergun who is one of the leading sociologists in Turkey to the discipline of sociology are analyzed critically. Doğan Ergun who deals with sociology in terms of dialectic approach puts forward his views with "Turkish Individual Theory" and "Turkish National Personality Theory". Ergun theorizes the historical and cultural characteristics of the Turkish society and individual which have been formed, shaped and changed due to social change throughout the history. Ergun compares the liberal-individualistic Western societies with the public-statist Eastern ones and deals with the method problem in sociology and criticizes it consciously. Ergun who doesn't care much about the historical and philosophical basis of sociology in his researches proves the differences between Turkish society-individual and the Western societies and individuals. The main research areas of Doğan Ergun are the essence of the method, the differences of Turkish society from the Westerns, Turkish identity, Turkish personality, the characteristics of the Turkish individual, history-society, society-individual, society-educational issues and social change.

Keywords: *Doğan Ergun, Turkish society, Turkish individual, Statist society, Individualistic society, dialectic method.*

* Prof. Dr., İnönü Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü.
İletişim: hbayramkacmazoglu@gmail.com

Giriş

Doğan Ergun, Türk toplum tarihine, toplumuna, bireyine özgü değerlendirmeleri, Batı sosyolojisinin ön kabullerine yönelik eleştirel yaklaşımları ile Türk sosyolojisinin öne çıkan sosyologları arasında yer alır. Ergun, Türk toplum tarihi, toplumu ve bireyi ile Batı toplum tarihi, mevcut Batı toplumları ve Batılı bireyin sahip olduğu özelliklerin farklılıklarını ortaya koyarak, aynı sosyoloji teorileri ile açıklanamayacaklarını belirtir. Bu yanı ile Ergun, Batılı tezleri birebir aktaran, onların doğrudan sözcülüğünü, savunuculuğunu yapan, kendi toplumu üzerine söylediği her şeyi yanlış ve gereksiz şekilde tanınmış Batılı sosyologlardan aktararak temellendiren; akılla, bilimle, yöntemle alay edercesine toplumunu, coğrafyasını gözardı ederek, Batılı kalıpları yazdıklarını meşrulaştırmak için kullanan, değerlendiren, ona göre yorumlayan ve böylece toplumuna, toplum tarihine, ülke gerçeklerine yabancılaşan ortalama Türk sosyoloğu örneğinden ayrılır. Ergun, çalışmalarıyla Türk toplumunun tarihten gelen temel bir özelliği olan kamusal ağırlıklı bir yapıya sahip olduğunu kanıtlama çabasıdadır. Bu bakış açısı, Ergun'u Türk sosyologları arasında öne çıkarmaktadır. Ergun'un ikinci temel görüşü ise sosyolojideki egemen yöntem anlayışına yönelik eleştirel yaklaşımıdır. Ergun, yöntem konusunda hazır kalıpları, yapısal-işlevselciliğin egemen söylemini reddetmiş, bir araştırma konusu, sorunu, tezi olmadan, ezbere ve hazır kalıplarla sosyoloji araştırması yapılamayacağını iddia etmiştir. Yöntemin neliği, tarih-toplum ve sosyoloji-tarih, toplum-eğitim ilişkisi, Türk kültürü ve Türk bireyinin özellikleri gibi konular Ergun'un sosyolojik araştırmalarının ana eksenini oluşturmaktadır. Ergun, araştırmalarında sosyolojinin neliğine, diyalektik yöntemin önemine, sosyoloji anlayışlarına, ekollerine, Türkiye'nin temel sorunlarına, Batıcılışmanın yanlışlığına, tarihi ve felsefi temelli, diyalektik yaklaşıma dayalı bir sosyoloji anlayışıyla, Türk toplumunun, bireyinin, kimliğinin, kişiliğinin özelliklerine ve eğitim sorunlarına öncelik vermiştir. Genel sosyoloji, Türk sosyolojisi, Türkiye, Türk insanı ve toplumu adına söyleyecek sözü, iddiaları, tezleri olan Ergun; aktarmacı, taklitçi yaklaşımlarla, teorilerle sosyoloji yapılamayacağı iddiasını güçlü bir şekilde savunmuş bir sosyologtur.

Ergun, Türk toplumunu Batı evrim çizgisine göre açıklamak için zorlanan ve hiçbir açıklama yapamayan, aktarmacı sosyoloji yaklaşımları karşısında Türkiye'nin, Türk toplumunun tarihsel, toplumsal özelliklerini, esas alan bir sosyoloji anlayışına sahiptir. Sosyolojideki değerlendirmelerini her

zaman bu anlayışla yapmış; Türk toplumunun tarih içerisindeki gelişiminin Batı toplumlarının evrimine benzemediğini verilerle, olgusal olarak ortaya koymuştur. Onun sosyoloji anlayışında, Türk toplumunu Batılı toplumlara benzetmeye çalışmak, onu kendi değerlerinden, kimliğinden uzaklaştırmak; doğasına ve kültürüne yabancılaşmaktır.

Ergun, tıpkı Amerikalı sosyolog Wright Mills gibi, Marx'ın tarihi maddeci diyalektik yaklaşımını bilimde kabul etmekle birlikte, Marksist görüşleri birebir benimsememiştir. Marksist sosyolojinin özellikle yöntem anlayışından etkilenen ve yararlanan Ergun, Mümtaz Soysal ile yakın bir düşün etkileşimi içerisinde olmuştur. Soysal'ın görüşlerini kendi görüşlerine oldukça yakın bulmuş, alıntılar yapmış ve önemsemiştir. Mümtaz Soysal da Doğan Ergun'un *Sosyoloji ve Eğitim* kitabına önsöz yazmıştır. Ergun'un önemseddiği diğer sosyal bilimciler, yazarlar, sosyologlar arasında Georges Gurvitch, Henri Lefebvre, Achille Weinberg, Wright Mills, Ziya Gökalp, Kemal Tahir, Cemil Meriç, H. Ziya Ülken, Attila İlhan, Hilmi Yavuz ve Kadir Cangızbay gibi isimler bulunmaktadır.

Sosyolojik Yaklaşım, Anlayış ve Yöntem Üzerine Değerlendirmeleri

Ergun, “*sosyolojiyi, toplumu ve yapısını, toplumsal süreçleri, toplumsal evrim yasalarını ve güçlerini, fikir ve dünya görüşlerinin çatışmasını, toplumda insan iradesini v.b.*” inceleyen bir bilim olarak tanımlar (Ergun, 1982: 15). “*Toplum inceleyen sosyoloji için toplumun oluş nedeni olan değişme temel konu olmaktadır. Toplumda gözlenen değişmeler ya da toplumsal değişmeler ilişkilerin değişmesidir*” (Ergun, 1984: 99). Sosyoloji anlayışını felsefeye ve tarihe dayandıran, eleştirel sosyolojiyi benimseyen Ergun, daha çok Fransız sosyolojisinden yararlanmış, tarihsel ve toplumsal süreçleri, tarihi maddeci – diyalektik sosyoloji yaklaşımıyla açıklamaya çalışmıştır. Tarihi maddeci yaklaşıma sahip olmasına karşın, manevi unsurların da sosyal olayları etkilediğini kabul etmiştir. Bu yanı ile Ergun'un tarihi maddeci sosyoloji yaklaşımı, Ortodoks anlayıştan uzaktır. Marksist görüşlerin tümünü birebir benimsemez. Bütün toplumların gelişmesini 19. yüzyıl Batı Avrupa'daki gelişmelerle açıklamaya çalışmak, her toplumun özel ve somut tarihini araştırma alanına almamak, onu inkâr etmek demektir (Ergun, 1982: 156-157). Kapitalist bir toplumun tarihsel kategorileri, ebedi kategoriler değildir. Her toplumun tarihsel evrimi bu aşamalardan geçecektir denilemez. Bir somut başka bir somutla ya da bir

özel başka bir özelle açıklanamaz (Ergun, 1982: 27). Her toplumun tarihsel ve kültürel koşulları farklı özellikler üretir: “*Sosyolog, incelediği konuları içinde buldukları bütün gerçeğinden ayıramaz; ayırırsa, incelemesinin, araştırmasının niteliği bozulur. Örneğin, bir kültür kendisini yaratan, kendisinin dayanağı olan ve kendisini alan insanlar dediğimiz canlı bilinçlerden ve onların meydana getirdiği grup ya da toplumlardan ayrı olarak incelenemez*” (Ergun, 1982: 162).

Yöntemi, bir amaca göre yürütülen araştırma planı olarak tanımlayan Ergun, sosyolojide yöntem konusunu bilinçli bir şekilde ele almıştır (Ergun, 2014: 8). “*Yöntem, bilimin temelidir; çünkü toplumsal bilimlerde, bilimsel araştırma yapmak, toplumsal gerçeğin ya da insan olgularının gerçek özünü bulmaya çalışmak demektir*” (Ergun, 1993: 15). Sosyolojinin ve diğer insan bilimlerinin toplumu kendi açılarından ele alırken, felsefi bir bilgi birikimleri, bakış açıları olması gerekir. Yöntemi bulmaya çalışmak felsefi bilgilerle, felsefe bilmekle başlar. Felsefe bilgileri olmadan bilimsel yöntem ve yöntemler bulunamaz. Zira bilimlerin hepsi, gerçekleri bulmaya çalışır, ama gerçeğin ne olduğunu sadece felsefe araştırır. Felsefe, bilimlerin özel inceleme alanlarından elde edilen sonuçları bir araya getirerek, bütünleştirerek, toplam bir bilgi ortaya koymakta; bize toplu, kapsayıcı bir görüş vermektedir. Felsefe olmazsa bilimin temeli de olmaz. Felsefe olmazsa, bilimsel bilgi denetlenemez. Felsefe ile yöntemin ışığında bilimsel yöntemler bulunur ve bilimsel araştırmalar başlatılır. Felsefi bilgiler bize, gerçeğin öğelerini bütünlük kavramı kapsamında ele alınmasını, incelenmesini, araştırılmasını öğretir (Ergun, 1993: 10-32).

Ergun, felsefi temelli, diyalektik bir sosyoloji yaklaşımına sahiptir. Hilmi Ziya Ülken'in sosyolojik düşüncelerini, özellikle felsefe ağırlıklı sosyoloji anlayışını önemser. Ona göre, Ülken de toplumsal bilimlerin felsefi bir temele dayandırılması gerektiğini en iyi bilenlerden biridir. Buna göre, öncelikle toplumun felsefi temellerini bilmeli, araştırılacak konuya felsefi bir bakış açısıyla yaklaşıp ona göre araştırma teknikleri belirlemeliyiz (Ergun, 1993: 132).

Ergun, sosyolojiyi felsefe ile birlikte tarihe ve kültüre dayandırır. Sosyolojiyi yalnız pozitif bilim olarak görmek, onun içeriğini, niteliğini saptırmak, içini boşaltmak, yozlaştırmaktır. Sosyoloji sadece gözlenebilir, deneyi yapılabilir toplumsal olay ve olguların bilimi değildir. Toplumsal

gerçek, yalnız gözlemlerle açıklanamaz. Özeldir sosyoloji, genelde toplumsal bilimler, deneysel bilimler olamazlar. Çünkü toplumsal gerçek aynı zamanda tarihsel bir gerçektir. Her toplumsal olgu, tarihseldir. Tarihsel olaylar ise aynen tekrar etmez. Tarih, toplumsal gerçeğin ilk ögesidir. Toplumda aynıyla hiçbir şeyin tekrarı yapılamaz. Toplumsal yapı içerisinde koşullar baştan aşağı değiştiği için aynı şeylerin, aynı toplumsal ilişkilerin tekrarlanması mümkün değildir. Tekrarlama yapılamayınca da sosyolojide deney bir bilgi kaynağı olamaz. Deneyle sosyolojik bilgi üretilemez (Ergun, 1993: 25-26).

Her şeyin niteliğine göre geliştiğini ve değiştiğini diyalektik yöntem ortaya koyarken, her toplumsal olgunun tarihsel bir olgu olduğu ya da toplumsal bilimlerin tarihsel bilimler olduğu bilinirken ve bunlar tarih tekerrür değildir diye başka bir şekilde söylenirken, deneysel sosyoloji diye bir şey olamaz (Ergun, 1982: 161-162). Toplumsal ve kültürel yapı içerisinde, koşullar hızlı değiştiği için, aynı toplumsal olayları, aynı toplumsal ilişkileri tekrarlamaya olanağı olmadığından, toplumsal bilimlerde deney, bilginin kaynağı değildir (Ergun, 2000: 104).

Ergun, tarihsel sosyolojiyi önemser. Toplumların ancak tarih içerisinde açıklanabileceğini, her toplumun tarihinin, başka bir toplumun tarihinden farklı olduğunu belirtir. Doğanın bir parçası olan insan aynı zamanda toplumsal ve tarihsel bir varlıktır. İnsan, toplumcul bir varlıktır. Zira toplumda yaşamaya elverişlidir. İnsan, tarihsel bir varlıktır. İnsan, toplum tarihinin bir ürünüdür. İçinde bulunduğu çevrenin koşullarına göre toplumun ve tarihin bir özeti sayılır. İnsanın insanla, insanın toplumla ilişkilerine göre değişen, tarihte bir yeri, bir rolü, bir dünya görüşü oluşur. Yaşantıyı sürükleyen zaman hareketi olduğuna göre, tarih de bir süreç diyalektiktir. Bu ilişkilerin niceliğini ve niteliğini anlayabilmemiz, açıklayabilmemiz, toplum olarak kendimizi tanımamızla mümkündür. Her dönem bir sonraki dönemin nedenlerini içinde taşır. Geçmiş zamanların birikimiyle şimdiki yaşantı arasında kurulacak ilişki davranışlarımızdaki koşullanmayı belirler (Ergun, 1982: 18-21).

Tarihsel veriler, tarihsel gerçekler olmadan hiçbir toplum anlaşılabilir, açıklanamaz. Bir toplumun görüntüsü kendi tarihiyle bezenmiştir. Tarihsel özgünlük ilkesi işte budur. Toplumsal yapı tarihsel verilerden bağımsız değildir. Tarih, sosyolojinin can damarıdır. Tarihin gerçek yararı, bugünü

anlamamız ve açıklayabilmemiz için, bağlı bulunduğumuz koşullar içinde bizim toplumsal evrimimizin nasıl gerçekleştiğini bize öğretir (Ergun, 1982: 24-25).

“Bir toplumda, yalnız şimdiki zamanda insan davranışlarını gözlemek, ölçmek, onların yalnız nesnel görünümünü tasvir etmek ve bunlarla bir toplumdaki ilişkileri açıklamaya kalkışmak, en geçersiz, en gerçeksiz bir sonuca varmak demektir. Çünkü, her toplumsal olgu tarihsel bir olgudur ve her tarihsel olgu da toplumsal bir olgudur” (Ergun, 1984: 123). Bu demektir ki, tarihsiz sosyoloji, sosyolojisiz tarih olamaz. Yalnız sosyoloji, yalnız tarih düşünülemez; insan olaylarının somut bilimi ancak tarihsel sosyoloji olabilir. Bu nedenle, yalnız şimdiki zamanda insan davranışlarını gözlemek, ölçmek, onların yalnız nesnel görünümünü tasvir etmek ve bunlarla bir toplumdaki ilişkileri açıklamaya kalkışmak geçersiz sonuçlar çıkarmak demektir (Ergun, 1982: 22). O nedenle toplumsal olguları araştırmak ve açıklamak, bugünlerden dünlere giden bir yaklaşım içinde algılanmalı ve ele alınmalıdır (Ergun, 2000: 147-165).

Felsefe ve tarihin sosyolojik bilgi üretmek açısından ne kadar önemli bir yere sahip olduklarını ortaya koyan ve *“bilim yapmak, sadece somutları, görünüşleri açıklamak değil, görünenlerle birlikte görünmeyenleri de aydınlığa çıkarma ve açıklamak demektir”* (Ergun, 1984: 123) diyen Ergun, işlevselci, yapısalci ve davranışçı sosyoloji yaklaşımlarıyla birlikte Durkheimci / Gökalkçı sosyoloji anlayışının da karşısındadır. Ona göre, yapısalcılık, tarihsel evrimi reddeder, her dönemde insanların düşünce ve yaşama tarzlarını kuramsal bir yapının etkisi altındaymış gibi algılar (Ergun, 1993: 53). Tarihsiz sosyoloji incelemeleri ise insanı yalnız bireyselliğe indirgeyen çözümlere dönüşürler. Böyle sosyolojiler ancak küçük grupları inceleyebilirler. Sınıfsal çelişkileri göz ardı ederek, nicelikten niteliğe dönüşümü gözlemek, açıklamak istemezler (Ergun, 2014: 140).

Ergun, Durkheim'in açıklama yöntemine ve kuramına katılmaz. Bireyler arasında karşılıklı bağımlılık ya da karşılıklı yardımlaşmayı esas alan solidarizm ideolojisini benimsemez (Ergun, 1991: 111). Toplumdaki ilişkileri kişi ve grubun karşılıklı etki-tepkisine indirgemenin ya da toplumsal yaşantının kişilerarası, gruplar arası ilişkiler yoluyla düzenlendiğine inanmanın, sadece insan davranışlarını incelemek istemenin ötesine geçmediği görüşündedir. Oysa toplumlar bireylerden

önce yapılarıyla, süreçleriyle, evrimleriyle var olmuşlardır (Ergun, 2000: 30-31).

Felsefeye, diyalektik yöneme ve tarihe dayanmayan Amerikan sosyoloji anlayışına, onun güçlü ekolü, yapısal-işlevselciliğe karşı önemli eleştirilerde bulunan Ergun, bu eleştiriler kapsamında kendi sosyoloji çizgisini de ortaya koymaktadır. Ergun'a göre, Amerikalı sosyologlar çoğunlukla kuramı ve kuramsal görüşü bir yana itmekte; toplumsal yapı sorunlarıyla hiç ilgilenmeyerek, yaş, cinsiyet, meslek, yerleşme yeri, gelir, din gibi değişkenlerin insan davranışları üzerindeki etkilerini ve değişkenler arasındaki ilişkileri incelemekle yetinmektedirler. Ergun'a göre, Amerikan sosyolojisi, bireyi temel almakta, deneysel çalışmaları önemsemekte; tarihi ve toplumların tümünü hesaba katmamakta, sınıfsal gerçeğe yer vermemekte, yöntem sorunlarıyla uğraşmamakta ve kuramı gözardı etmektedir (Ergun, 1984: 86-89).

Sosyoloji sadece insan davranışlarını incelemeyiz. Sosyoloji, toplumu, onun yapısını, toplumsal süreçleri, toplumsal evrimin yasalarını ve güçlerini, fikir ve dünya görüşlerinin çatışmasını, toplumda insan iradesini ve benzeri konuları inceler (Ergun, 1982: 15). Davranışçı yaklaşım, düşünceyi dikkate almaz; davranışa öncelik verir. Davranışçılığı benimseyen sosyologlara göre, grupların ve toplumların kendiliklerinden bir gerçeği yoktur. Gruplar ve toplumlar bireylerarası ilişki tarzıdır. Birey temel gerçek, toplum türevdir. Yalnız bireyler düşünür ve yaparlar. İlişki kavramını, kişi ve grubun karşılıklı etki-tepkisine indirgeyen, toplumsal yaşantının kişilerarası ya da gruplar arası ilişkiler yoluyla düzenleneceğini öngören bu sosyologlar, sosyolojiyi yalnız insan davranışlarını inceleyen, sosyolojiyi "bireysel psikoloji içinde eriten," bir konuma düşürmüşlerdir (Ergun, 1993: 51-52).

Amerika'da ve Türkiye'de egemen sosyoloji anlayışı olan işlevselciliğin sosyolojik bilgi üretme açısından yetersiz olduğunu ortaya koyan Ergun, sosyolojide oldukça fazla taraftarı olan işlevselci yaklaşımla ilgili olarak şöyle bir değerlendirmede bulunur: Toplumsal süreçlerin bütün anlarını ve bütün boyutlarını açıklayamayacak bir yöntem sosyolojiyi geliştiremez, zenginleştirmez. İşlevselci yaklaşımla, bir toplumdaki yabancılaşma açıklanamaz; bir toplumda insan iradesini belirleyen öğeler aydınlatılamaz. İşlevselciler tarafından toplumların evriminin yalnız belirli bir anının ele

alınması, onun tarihe karşı ilgisizliğinin göstergesidir ki bu da sosyolojinin önemini, büyük ölçüde sınırlandırmaktadır. İşlevselciler, toplumsal değişimleri açıklar, fakat onların neden değiştiklerini açıklamazlar. Bunun temel nedeni, tarihsel boyutu hiç dikkate almamaları, hatta bununla mücadele etmeleridir. Bilim, fotoğraf değildir. İnsan ve toplum olgularının nasıl oluştuklarını, nasıl değiştiklerini, ilişki olarak nasıl belirlendiklerini araştırması ve açıklaması gereken yöntem, işlevsel anlayışla, bir tasvir dökümünden ileriye gitmez. Oysa insanlar, örgütler ve yapılar oluşturarak doğanın güçlerine karşı, güçlerini birleştirirler. Bu birleşmeden toplumdaki işlevlerden önce toplumsal yapı kavramı ortaya çıkar. Dolayısıyla, toplumsal işlevleri, toplumsal yapıya göre tanımlamak gerekir. Toplumsal yapı, bu haliyle toplum içindeki birçok sınıflama arasında geçici bir dengedir (Ergun, 1993: 43-47).

Ergun'un çalışma alanlarının başında yöntem konusu gelmektedir. Sosyolojide tarihi maddeci–diyalektik yaklaşımı benimseyen, verilerini, birikimlerini bu yaklaşım doğrultusunda değerlendiren Ergun, tarihi maddeci yaklaşım dışındaki sosyoloji yaklaşımlarını ve bu yaklaşımlarla üretilen teorileri, varsayımları eleştirmiştir. Ona göre, diyalektik yaklaşımın dışındaki yaklaşımlar, yöntemin temel ihtiyaçlarına gerçek anlamda cevap veremezler (Ergun, 2014: 154). Ergun, yöntem konusunda birinci derecede yararlandığı isimleri ise şöyle sıralamıştır: Georges Gurvitch, Henri Lefebvre, Achille Weinberg, Ziya Gökalp, İdris Küçükömer ve Sencer Divitçioğlu (Ergun, 2014: 22). Ancak Doğan Ergun bu bağlamda adından söz etmese de, yöntem, yaklaşım ve bazı konulara ilişkin görüşleri açısından en fazla yakınlaştığı Türk sosyoloğu, Baykan Sezer'dir. Sosyoloji tarih ilişkisi, Doğu toplumları ile Batı toplumlarının farklı özelliklere sahip oluşu, devletin ve toplumun öne çıkarılması, tarihi maddeci yaklaşım, sosyolojinin deneye elverişli olmayışı, Batı sosyolojisi karşısındaki eleştirel tutum, sosyolojinin kendi tarihini öne çıkarma, sosyolojinin bilimselliğini kanıtlama bağlamında özel bir çaba içerisinde olma hassasiyeti, Türk toplumunun özelliklerine yönelik değerlendirmeler, bir Türk sosyolojisi oluşturma çabaları gibi konularda Ergun ile Sezer'in görüşleri birbirlerine oldukça yakındır. Kendi kuşakları arasında hiçbir Türk sosyoloğu, özellikle yöntem konusu başta olmak üzere bazı görüşler açısından bu kadar yakınlaşmamıştır. Diğer yandan, iki sosyoloğun da Kemal Tahir'den etkilenmesi benzer görüşlerin kaynağını ortaya koymaktadır. Tüm bu benzerliklere rağmen Ergun ile Sezer'in görüşlerinin tümüyle aynı olduğu da söylenemez. Her iki sosyolog benzer

noktalardan hareket etmekle birlikte farklı sonuçlara varmışlardır. Diğer yandan Ergun, Sezer'in yöntem anlayışına yönelik bazı eleştirilerde de bulunmuştur. Ancak Ergun'un bu eleştirileri, Sezer'in eserlerini tam olarak incelememesinden kaynaklanmaktadır. Ergun'un yöntem konusunda Sezer'e yönelttiği eleştiriler onun bir yazısına dayandırılmıştır (Sezer, 1991). Oysa Sezer'in yöntem üzerine bir de kitabı bulunmaktadır (Sezer, 1993). Ergun, eleştirilerini bir makaleye atıf yaparak ortaya koymasına rağmen, konuyla ilgili Sezer'in ilgili kitabına hiçbir atıf yapmamıştır. Sezer'in *Sosyolojide Yöntem Tartışmaları* kitabında yer verdiği görüşleri ile Ergun'un yönetime ilişkin kitaplarındaki görüşleri teknik açıdan birbirine çok yakındır.

Doğan Ergun, Baykan Sezer gibi, toplumlar, gruplar, bireyler arasındaki her türlü ilişkiyi, zaman ve mekân boyutunda, her türlü değişken kapsamında ele alan sosyolojinin kendine dönük olarak üzerinde yoğunlaştığı iki temel konusu bulunduğuna dikkat çeker: Tarih ve yöntem. Hiçbir bilim dalı, kendi tarihini ve bilim anlayışını sosyoloji gibi temel inceleme konusu yapmamıştır. Çünkü sosyolojide bir konu hangi yaklaşım doğrultusunda ele alınırsa, kullanılan teoriler ve teknikler de ona göre değişmekte ve bu durum sosyolojide yapılan teorik ve uygulamalı, küçük-orta-büyük boy kuramlara dayalı açıklama ve yorumlamaları belirlemektedir. O nedenle, Ergun'un da dahil olduğu bazı sosyologlar, örneğin Baykan Sezer, sosyolojide yöntem konusu üzerinde titizlikle durmuşlardır. Yöntem konusu, neredeyse sosyoloji kadar önemsenmiştir. Ergun'a göre yöntem nasıl cevap verir. Bir amaca göre araştırma planıdır. Yöntem bir idraktır, düşünsel bir girişimdir. Yöntem, bir bilimin amacına ulaşmasını sağlayan zihinsel tutumların ve düşünsel girişimlerin bütünüdür (Ergun, 1982: 55-56).

Ergun, yöntemi şöyle tanımlar: Yöntem araştırmada bir yol, bir plandır. Evrendeki olayları anlamak ve onları açıklamak için, evrende hiçbir şeyin kendiliğinden bağımsız olmadığını, her şeyin karşılıklı ilişkiler içinde bulunduğunu düşünen bir tutumla araştırmak, incelemek, o konunun başka konularla karşılıklı ilişkiler içinde olduğunu düşünen bir tutumla işe başlamak; karşılıklı ilişkiler olgusunu kavramlaştırmaktır (Ergun, 1982: 139). Yöntem, insan ve toplum olgularını araştırırken, o olguların nasıl olduğuna, nasıl değiştiğine, niçinlere cevaplar bulmaya çalışmaktır (Ergun, 1993: 43).

Bilimde yönetime önem veren ve onu felsefe ile temellendiren Ergun, felsefe kökenli tümdengelim anlayışını sosyolojide diyalektik yaklaşımla birleştirmektedir (Köktürk, 2008: 327). Diyalektik yöntem, gerçeğin özünü belirleyen olgulardan birisi olarak tümdengelimci bir yöntemdir. Ve bu bütünlük ilkesi dahil, bilimsel araştırma konularının özünü kapsayabilen çelişme, hareket ve niteliksel değişme ilkeleriyle diyalektik yöntem, diğer yaklaşımlara göre en bilimsel ve gerçekçi yöntemdir (Ergun, 1993: 33). “... Doğa diyalektiği olan diyalektik maddeciliğin ilkelerini, toplum diyalektiği olan tarihsel maddecilik yoluyla toplumlara aynen uygulamak istemek, toplumları yalnız doğaya ya da maddeye indirgemek demek olacaktır. Doğa diyalektiği, doğadaki her ilişkinin ve her gelişmenin en genel yasalarını ortaya koymaktadır; fakat bunların toplumlardaki her ilişkide de, her gelişmede de en genel yasalar olarak görüleceğini sanmak, maddeye göre insan yeteneklerini unutmak ve doğa tarihi ile toplumların tarihini bir tutmak olacaktır. Böyle bir dogmadan kurtulmak için tarihsel maddeciliği yöntem olarak her toplumun kendi özel ve somut tarihine göre ya da kendi tarihsel evrimine göre uygulamak, her toplumun tarihsel özgürlüğü gerçeğinden hareket eden en bilimsel yaklaşım olacaktır... Gerek doğa ve maddenin hareketi bakımından gerek tarih ve toplumun gelişmesinin nesnel yasaları bakımından maddecilik ve diyalektik birbirinden ayrılmayacak biçimde kaynaşarak diyalektik maddecilik görüşününün ya da sisteminin kurulmasını sağlamıştır” (Ergun, 1984: 44).

Ergun, diyalektiği doğa ve toplum diyalektiği olarak ikiye ayırmaktadır. Doğa diyalektiği doğada kurulmuştur. Doğa olayları ve doğa tarihi, doğa bilimlerinin konusudur. Toplumsal olguları ve toplum tarihini incelemek için, bizi toplum diyalektiği olan tarihsel maddecilik ilgilendirmektedir (Ergun, 1982: 149). Diyalektiğin özü, bir toplumsal olayı, olguyu, birbiriyle çelişen güçler tarafından yaratılmış bir gelişmenin sonucu olarak açıklamaktır (Ergun, 2014: 21-22). Toplum diyalektiği, tarihsel maddecilik şeklinde, toplum bilimi olarak, bütün toplumlardaki ilişkilerin ve gelişmelerin en genel yasalarını ortaya çıkarmaktadır (Ergun, 1982: 149).

Ergun, diyalektik yöntemin kurallarını şöyle özetler:

1- Araştırma konusu olan şey ya da olgu tek başına, ayrı olarak, soyutlanarak incelenecektir. Çünkü düşünce, gelişme ve değişmeyi birdenbire algılayamaz.

- 2- Şey ya da olgu, çevresindeki başka şeylerle, başka olgularla olan ilişkiler bütünü içinde incelenecektir.
- 3- Şey ya da olgunun gelişmesi, değişmesi incelenecektir.
- 4- Şeyin ve olgunun yapısında bulunan çelişmeler incelenecektir.
- 5- Şey ya da olgu, bir çelişmeler bütünü olarak incelenecektir.
- 6- Şey ya da olguda gerçekleşen en küçük çelişmeler incelenecektir.
- 7- İncelenmek için parçalara bölünen şey ya da olgu yeniden bütünleştirilecek ve içinde başka şeyler, başka olgular bulunan bütünle ilişkileri aranacaktır.
- 8- Şey ya da olgu, sürekli bir biçimde yeni ilişkiler ve yeni nitelikler ortaya çıkaran bir süreç içinde gözlenecektir.
- 9- Bir olgunun bir aşamasını, belli özelliklerinin ancak daha yüksek bir aşamada tekrarlandığı bilinecektir.

Yukarıdaki kurallara göre uygulanacak olan araştırma yöntemi, araştırma konusuna uygun araştırma teknikleri bulmak zorundadır (Ergun, 1982: 159-160).

Bilim, en geniş anlamıyla kavramsal bir çerçeveye bağlı olan dilsel bir düzenleme, bir açıklamadır (Ergun, 2000: 78). Sosyolojik araştırmalarda kuram ve benimsenen kurama bağlı olarak geliştirilen varsayımlar önemlidir. Buna göre, adı ne olursa olsun, hiçbir kurama dayanmayan, hiçbir uslamlamaya başvurmeyen ve bilgilerin kaynağını yalnız deneyde arayan bir sosyoloji ancak röportaj olabilir (Ergun, 1982: 23). Kuram, genel yasa ya da genel yasalar bütünü anlamına gelir. Kuram ne ve nediri açıklar. Yine kuram, araştırma varsayımları kurmaya yarar (Ergun, 1982: 54-55). Varsayım kurulmadan, araştırma konusu, bilimsel süreç olarak başlayamaz (Ergun, 1993: 76). Varsayımlar, araştırma boyunca geliştirilebilirler ya da araştırmanın gelişmesiyle değiştirilebilirler ve değişen varsayımlar da araştırmanın yönünü değiştirebilirler (Ergun, 1982: 164). Varsayım; bilgi, deneyim ve sezgi karışımı bir öneridir (Ergun, 1991: 9). Kesinlik taşıyan önermelere, yani bir kurama dayanmadan toplumsal pratiklere doğru

inmek, bütünlük kavramını gözardı etmek ve sadece tümevarımcı yöntemle mahkûm olmak demektir. Genel kuram, deney ve gözlemden önce gelir. Rastgele yapılan deneyler, gözlemler bilim insanını genel bir kurama götürmez (Ergun, 1993: 35). Tümevarımcı yöntem tek başına bilgi üretme yöntemi olarak algılanamaz, kabul edilemez (Ergun, 1993: 76). Ergun, haklı olarak, kültür değerleri arasındaki yüzeysel benzeşmelerden yola çıkılarak birleştirici bir sisteme varılamayacağını belirtir. Benzeşmelerden, rastlantılardan yola çıkmak, yanlış yargıların gerçek diye kabul edilmesine neden olur. Bu yüzden, tikel olgulardan, tikel benzeşimlerden yola çıkılarak tümel bir sisteme, bütünleştirici bir dünya görüşüne varılamaz (Ergun, 1993: 31).

Araştırma tekniklerini yaratan, ortaya çıkaran yöntemdir. Yöntemin nasıl cevap verebilmesi için birkaç işleme ihtiyacı vardır ki bunlar tekniklerdir. Yöntem teknikten önce gelir ve bir yöntemle göre tekniklerden yararlanır. Yöntem, bir amaca göre bir araştırma planı olunca, teknikler amaca ulaşmak için gerekli araçlardır. Soyut bir tutum olan yöntemi somutlaştıran araştırma teknikleridir (Ergun, 1993: 80). Bir araştırmada bir tek yöntem uygulanır. O da en kesin, en bilimsel yöntemdir. Bir araştırmacı, araştırma sürecinde pek çok teknikten yararlanabilir. Fakat yöntembilimsel tutumu, araştırmanın başından sonuna kadar hep aynı kalır. Bu diyalektik yöntemdir. İstatistik, anket, gözlem, grafik, monografi ise araştırma teknikleridir (Ergun, 1982: 58-59). Yöntemi araştırma tekniklerine indirgemek, dolayısıyla yöntemi gözden kaybetmek bilimi değil, bilimsizliği geliştirmektir (Ergun, 1982: 6).

Ergun'a göre, bilimsel inceleme hiçbir değer yargısı kurmamalıdır. Araştırmacı kendisini nesnel gerçekten uzaklaştırabilecek iyi ya da kötü her türlü kişisel dilek ve duygudan kurtarmalıdır. Bu iki ilke ne kadar iyi ve ne kadar ciddi uygulanırsa, ideoloji, nesnel gerçek olan gerçek yargısının ideolojisi olur. Her türlü ideoloji özneliktir ama nesnel gerçeği mümkün olduğu kadar çok yansıtabilecek ideoloji, bilimsel ideoloji olur. Her ideoloji görelidir ama her bilimsel ideolojiye nesnel bir gerçek karşılık gelir. Sosyoloji ve ideoloji birbiriyle karşılıklı bağımlılık içindedir. Sosyolojinin verileri bir ideolojiyle bütünleşirken, ideoloji, kuram ve yöntembilim bakımından sosyologa öncülük edecektir. İdeoloji, bir bilinçlenmedir. Bilimsel ideolojiye ya da bilimsel bilinçlenmeye ulaşmak için nesnellikten hiçbir zaman ayrılmamak gerekir. Ve nesnellik bilim

insanına ya da araştırmacıya en kesin, en bilimsel yöntemin ideolojisini verecektir (Ergun, 1982: 40-41).

Sosyolojide araştırma ve açıklama yöntemi, bugünlere, dünlere ve uzak dünlere bakarak toplumsal bulguların belirleyicilerini aramaya çalışır (Ergun, 2000: 136). Bütünlük kavramı, tarihsel boyutuyla birlikte kurulur. Yalnız şimdiki zamanla sınırlı kalınarak yapılan araştırmalarla toplumsal gerçeğe ulaşılmaz (Ergun, 2000: 140). Toplumsal farklılıkları bilmeden, açığa çıkarmadan, aydınlığa kavuşturmadan bilim yapmak zordur (Ergun, 2000: 138). Toplumsal araştırmalarda, toplumsal belirleyicileri bulmak kadar bu belirleyicilerin oluşturduğu toplumsal olanakları, zihinsel gizil güçleri değerlendirecek araştırma tekniklerinin de yaratılması gerekmektedir (Ergun, 2014: 22).

Doğan Ergun, bugün sosyolojinin yaşadığı en önemli sorunlardan birine, yine yıllar önce dikkat çekmiş ve sosyolojinin belirli bir dalı ile uğraşan sosyologların tuzağa düşmemesi konusunda uyarılarda bulunmuştur. Buna göre, sosyologların bir kısmının düştüğu tuzak şudur: Bazı sosyologlar incelediği konunun dışına hiçbir koşulda çıkmamakta, farklı konulardan anlamamakta, farklı alanlarda çalışmaktan sakınmaktadır. Oysa bir sosyolog hangi özel sosyoloji alanında uzmanlaşırsa uzmanlaşsın, daha önceden yöntem ve kuramsal sorunları bilmek zorundadır. Her sosyolog, diyalektik olarak düşüncesini ve yaklaşımını oluşturmalıdır. Her özel sosyoloji, kısmi bir gerçeği açıklarken, bu kısımsal gerçeği, içinde bulunduğu tüm toplumsal gerçeğle karşılıklı ilişkilerine göre tümleştirici kılmak zorundadır. Aksi halde o sosyolog, bir teknisyen olmaktan öteye geçemez (Ergun, 1984: 134). Sosyoloji çok geniş bir alanı içermekte, diğer bilim dallarının ürettiği bilgiye, kavramlara, kuramlara da ihtiyaç duymaktadır. Sosyoloji bütün dallarıyla birlikte de olsa, tek başına, gerçeği açıklamaya yetmez. Bu yüzden, sosyologlar sürekli olarak öteki bilimlere de başvurmak zorundadırlar. Örneğin bilinç ve bilinçlenme kavramları psikolojik gerçeğleri gösterir. Sosyolog, sınıf bilinci kavramını açıklamadan önce onu psikolojiden öğrenmek zorundadır. Yani sosyoloji, konusunu açıklarken tarihten, psikolojiden, ekonomiden ve diğer bilim dallarından yararlanmak zorundadır. Bu bağlamda sosyologlar dar sınırlara sığınmamalı, tüm bilim dallarının verilerinden yararlanarak sosyoloji yapmalıdırlar (Ergun, 1982: 44-45).

Ergun, 1970'li yıllarda yasalı, ilkeli, kurallı, ölçütlü olarak algıladığı diyalektik yöntemi, 1990'lı yıllardan itibaren artık belirli bir kalıp, bir şema olarak değil, kalıbı, şemayı aşan; kalıptan, şemadan taşan zenginleştirilmiş diyalektik olarak algılamaya başladığını belirtir (Ergun, 2014: 160-161). Bu çizgiye, zenginleştirilmiş diyalektiğe gelmesinde Henri Lefebvre ve Sultan Galiyev'in yöntem anlayışlarının etkisi olduğunu belirtmekte; bu zenginleştirilmiş diyalektiğin kalıplardan, şemalardan taşan bir yöntem olduğunu yazmaktadır (Ergun, 2014: 161).

Ergun, bilgiye ulaşma açısından hem tümevarımın hem de tümdengelimnin birlikte kullanılmasını önermektedir. Ona göre, sosyolojik çalışmalarda nitel bütünlüklerden vazgeçilmemeli, nicel veriler gözden kaçırılmamalıdır. Bilimsel yöntem konusunda, bütünlük kavramı ihtiyacını karşılayan tümdengelimsel tavır ne kadar zorunlu bir ihtiyaç ise somut veriler ihtiyacını karşılayan ampirik tavır da o kadar zorunludur. Diyalektik yöntem, bugün artık tümdengelimsel tavırla ampirik tavrı birlikte ele almaktadır. Araştırma yapmadan yalnız tümdengelimsel kalıplarla açıklama yapmaya kalkışmak anlamsızdır. Ve yalnız ampirik araştırmalar yaparak tümdengelimsel bakıştan vazgeçmek, araştırmaları sınırlı ve sığ açıklamalara götürür (Ergun, 2014: 160). Bu görüşleriyle Ergun'un son yıllarda, daha önceki yaklaşımlarından sentezci bir yöntem anlayışına doğru evrildiği görülmektedir.

Eğitim Sosyolojisi

Ergun, eğitimin genel sorunları, ilköğretim programları, Türk milli eğitiminin dayanakları, felsefesi, öğrenci, öğretmen, öğrenim, öğretim, öğrenme teknikleri gibi eğitim sosyolojisi kapsamında birçok konu hakkında değerlendirmeler yapmıştır. Ergun'a göre bir ülkenin eğitim anlayışının dayandığı yaklaşımlar, o ülkenin gelişmesi ve kalkınmasıyla yakından ilişkilidir. Bir ülkede geçerli olan eğitim anlayışı yabancıların etkisinden, yönlendirmesinden uzaksa; kendi toplumsal, tarihsel gerçeklerinin üzerine oturtulmuşsa, kendi ülkesinin gelişmesine, aksi halde ise emperyalist çıkarlara hizmet eder.

Türkiye'nin eğitim sorunlarını, eğitimin niteliğini ilkokullardan başlayarak, ilkokul merkezli ele alan Ergun, ilkokul düzeyindeki temel aksaklıkların orta ve yüksek öğretime de yansıdığını belirtir. Bu nedenle eğitimde çözüme

ilkokul düzeyinde başlanmalı ve kademeli olarak sorunlar halledilmelidir (Ergun, 1987: 3-4).

Eğitim ve öğretim, toplumsal yapının belirlenmesinde temel öge değil, araçtır. Bir toplumda, bireylerin yaşayışında, genel olarak, eğitim ve öğretimin belirleyicisi ilköğretimdir. Bu kadar önemli olan ilköğretim, kendinden beklenilene vermezse, sonraki eğitim ve öğretim düzeylerini belirleyemez (Ergun, 1987: 70).

Eğitimi bireylerin gelişmesi, davranışların yönlendirilmesi şeklinde değerlendiren Ergun'a göre, eğitim, bir toplumdaki bütün kesimleri, birimleri ve kuruluşları kapsar. Öğretim ise, okul adını ve niteliğini taşıyan kuruluşlardaki planlı, programlı etkinlikler bütünüdür. Öğretmek, bilgi vermek, bilgi aktarmak; öğrenmek ise bilgi ve beceri edinmektir (Ergun, 1987: 6).

Aktarmacılığın, taklitçiliğin sosyoloji gibi diğer bilim alanlarında da geçerli olduğunu belirten Ergun, Batılı çıkar çevrelerinin Türkiye'deki okul programlarına kadar karışmalarını, içerisinde bulunduğumuz durumun vahameti olarak değerlendirir. Türkiye'nin bütünüyle kalkınmasına, ilerlemesine karşı olanların eğitim ve öğretim anlayışına göre yapılan eğitim programları, toplumun tüm kesimlerini ve onların çıkarlarını temsil etmemektedir. Bu programlar, ekonomiye egemen olan ve devlet yönetimini elinde tutan azınlığın çıkarlarına göre düzenlenmiştir. Kapitalizmin amacı da budur. Kapitalizm, kendi çıkarlarını korumak, egemenliğini sürdürmek ve bunalımlarını saklamak için ideoloji oluşturur ve bu ideolojiyi okul programlarına yansıtır. Kapitalizm, hedefe ulaşmak için bir araç olan eğitimi ve öğretimi, kendi ideolojisine göre biçimlendirir. Kapitalist bir toplumda eğitim ve öğretimin kuramsal çerçevesi, burjuva azınlık anlayışına göre oluşturulmuştur (Ergun, 1987: 11-14).

Öğrencinin, öğretmenin, yurttaşın amacı daha iyi, daha ileri, daha gelişmiş, daha mutlu bir toplum oluşturmaktır. Bu amacın gerçekleştirilmesinde eğitim ve öğrenci araçtır. Dolayısıyla böyle bir toplum kurmanın, böyle bir topluma ulaşmanın yolu, eğitim konusunda bilimsel-diyalektik bir tutum izlenmekten geçmektedir. Diyalektik tutum, günün ihtiyaç ve gerçeklerine göre eğitimin planlanması, genel kalkınma planlarında eğitime özel bir yer ayrılmasıdır (Ergun, 1987: 84-88).

Yeni eğitim programlarının temel felsefesini oluşturan bireyci ve öğrenci merkezli eğitim anlayışı, toplumun topyekûn ilerlemesini, gelişmesini önlemeyi, egemen kapitalist düzenin, mevcut sınıfsal yapının sürmesini sağlamayı amaçlamaktadır. Bugünün Türk eğitim sistemi pragmatistliği, deneyciliği, girişimciliği özendirip, toplumsal ve tarihsel mirası yadsımaktadır. Bu yanlış eğitim anlayışı yerine, toplumsal gerçeğe uygun, bedensel ve düşünsel alanları bir araya getiren, çocuğun duygusal, düşünsel ve duyuşsal gelişimini hızlandıran çokyönlü bir eğitim sistemi kurulmalıdır (Karahana, 2006: 4). Unutulmamalıdır ki, bir toplum ne kadar çok gelişmişse o kadar büyük bir toplumsal mirasa sahiptir. Toplumsal mirası, bilgi ve deneyim birikimi olarak tanımlamak mümkündür. Üstelik bu toplumsal mirası daha da geliştirecek, ileriye götürecektir olan bugünün çocukları, öğrencileridir (Ergun, 1987).

Eğitimi Batılı çıkar gruplarının etkisinden, güdümünden çıkararak ülkenin tarihine, birikimlerine, çıkarlarına dayandırmayı amaçlayan Ergun, “çokyönlü eğitim” anlayışı ile ülkenin kalkınmasını, ilerlemesini hedeflemektedir. Çokyönlü eğitim, toplumsal kökenleri farklı olan çocukların, eğitim fırsatını eşit olarak paylaşmaları demektir (Ergun, 1991: 166). Bu çokyönlü eğitim anlayışı, ilkokuldan başlayarak, çocuktaki yetenekleri çokyönlülük içinde, her yetenek grubunu değerlendiren bir eğitim ortamı hazırlayacaktır (Karahana, 2006: 4). Çokyönlü eğitimle öğrencilerin bedensel ve zihinsel gelişimi için alt yapı oluşturulur. Öğrencilere, yeteneklerini geliştirmeleri için çokyönlülüğe elverişli ortam bütün olanaklarıyla sağlanır. Çokyönlü eğitim, genel bir eğitimidir. Öğrenmek birinci derecede önemlidir. Bu anlayışla işleyen sistemde öğrenci kendisine uygun olanı öğrenir. Dolayısıyla öğrencinin yetenekleri, ona uygun düşen şekilde yönlendirilirken, topluma en çok yararlı olacağı meslekle buluşturulur. Toplumda eğitimin başıboş bırakılmayacağı görüşünde olan Ergun, çokyönlü eğitimde öğrenciyi birinci, öğretmeni ikinci öge olarak görmektedir. Öğretmen, kalkınma planlaması yapılmış bir toplumda öğrenciyi ve ailesini yakından tanımalı ve izlemelidir. Çocuğun psikolojik niteliklerini, evrimini, yönsemelerini, olanaklarını tanımalıdır. Zira olanaklar tanınmayan öğrencilere şu ya da bu bilgiyi vermek, öğrencileri yabancılaştırır, olanakların doğru yönde gerçekleşmesini engeller (Ergun, 1987: 93-95).

Çokyönlü öğretim, eğitimde bir tekniktir, bir yönlendirme aracıdır. Toplumsal kökenleri farklı olan çocukların, eğitimde fırsatları eşit olarak

paylaşmaları demektir (Ergun, 1987: 96-97). Yine öğrenciler çokyönlü öğretime ilkökul birinci sınıftan itibaren başlatılmalı, öğretmen de bu programa göre yetiştirilmelidir. Ergun'a göre, bu tekniğin temel amacı; öğrenciyi kendisine ve topluma en uygun düşen mesleğe yönlendirmek, Türkiye'nin kalkınmasını, bağımsız kalmasını, ileriye gitmesini sağlayacak yetenekli, zengin kişilikli yurttaşlar yetiştirmektir. Kapitalist eğitim modelini reddeden Ergun, Sovyet eğitim modelinin de "kolektivist" öğretim anlayışı ile bireyin kişiliğini erittiği görüşündedir. Çokyönlü eğitim anlayışı, her şeyden önce bir yönlendirme, genel bir öğretim, bilimin, teknolojinin, bilgi birikiminin ve uzmanlığın gelişmesini sağlamaya çalışmaktır (Ergun, 1987: 114-117). Bu eğitim anlayışı, Türkiye'nin yakınındaki büyük güçlerin eğitim anlayışları dışında bir eğitim anlayışı önerisiyle, ülkenin kalkınmasına, gelişmesine yönelik bir tekniktir. Kendi toplumsal, tarihsel özellikleri, gerçekleri üzerine temellendirildiği iddiasını taşımaktadır. Bu tarihsel, toplumsal gerçeklerden hareket edilmediği için bugünkü sefaletin yaşandığı, başarılı olunamadığı, kalkınmanın sağlanamadığı iddiası vardır. Zira ülkede geçerli olan eğitim anlayışı kendi çıkarlarını, geleceğini değil, Batı çıkar gruplarının etkisinde, onların beklentilerine hizmet eden bir uygulama içerisinde. Günümüzün Türk eğitim sistemi, eğitim politikaları, okul programları Batılı çıkar çevrelerinin yönlendirmesiyle, müdahaleleriyle belirlenmektedir.

Toplumsal Değişme Anlayışı ve Kültür-Uygarlık Tartışması

Doğan Ergun, toplumsal değişme konusunu tarihsel diyalektik yaklaşım doğrultusunda ele alıp açıklamaya çalışır. Buna göre, doğa üzerinde ve toplum içinde yaşamak ilk zorunluluktur. Doğada yaşayabilmek için ilk toplumsal ilişki, toplumsal iştir. İş, insan ile doğa arasında bir araçtır. İş ilişkisi toplumsal bir bağıdır. Diğer yandan, bir toplumun yaşayabilmesindeki en temel süreç üretimdir. Tinsel yaşantı da insanlar arasındaki karşılıklı ilişkilerin ürünüdür. Bu tür ilişkilerde araç dildir. Altyapıyı en geniş anlamda toplumun tüm maddesel koşulları, üstyapıyı en geniş anlamda toplumun tüm düşünsel olanakları olarak tanımlarsak, bir toplumda yaşanan ilişkileri de altyapının ve üstyapının diyalektik bir sentezi olarak görebiliriz (Ergun, 1982: 16-17).

Ergun, alt yapı, üst yapıyı; maddi unsurlar, tinsel unsurları belirler ilkesini temel alır. Ona göre, üstyapı olarak kültür, insanlar arasındaki ilişkileri

sağlamaya yönelik manevi bir araçtır. Bu teorik kabulü Türkiye'nin toplumsal kalkınması açısından kullanan Ergun'a göre, ülkemizin özgürlük ve eşitlik içinde kalkınması ve ilerlemesi için, Türkiye'nin maddi ve manevi olanaklarının çok iyi tanınması ve değerlendirilmesi gerekmektedir (Ergun, 2000: 180).

Toplumların evrimi iki nedenle diyalektiktir. 1- Toplumu meydana getiren ögeler arasındaki iç diyalektik yapı. 2- Toplumun öteki toplumlarla ilişkilerinde bir dış diyalektiğin varlığı. Toplumlarda her zaman bir ilerleme yoktur, ama her zaman bir hareket ve değişme vardır. Değişme faktörlerini iç ve dış etkiler şeklinde iki grupta toplamak mümkündür. İç etkenler; belirli bir toplum içinde etkili olabilen çatışmalardır. Dış etkenler ise, belirli bir toplumu değiştirebilen, bu toplumun ilişki halinde olduğu başka toplumların etkinlikleridir. Dolayısıyla, toplumların denge durumları geçicidir. Denge durumu, bir ilerleme veya bir değişme ile bozulur. Toplumsal değişimin başlıca üç nedeni bulunmaktadır: Ekonomik gelişme, teknik ilerleme, nüfus hareketleri. Üretim ilişkileri ile bağlantılı olan bu üç temel öge, toplumsal değişimde etkilidir (Ergun, 1982: 32-35).

Türk sosyolojisinin kadim tartışması kültür-uygarlık konusunda Ergun'un da değerlendirmeler yaptığını, tutumunu ortaya koyduğunu görmekteyiz. Bilindiği gibi, konu Türk sosyoloji tarihinde, sosyologların siyasal görüşleri doğrultusunda açıklanmaya çalışılmıştır. Milliyetçi-muhafazakâr sosyologlar, kültür ve uygarlığı ayrı yapılar olarak, neredeyse birbirinden bağımsızmış gibi ele alırken; diyalektik düşüncüyü benimseyen veya bazı dönemlerde bu düşünceye yakın duran sosyologlar, genellikle kültür ile uygarlığı bir bütün, bir bütünün birbirini etkileyen iki parçası şeklinde ele almışlardır. Kültürün tarihsel, sosyolojik ve toplumsal evrimin yasaları içerisinde incelenmesi ve tanımlanması gerektiğini belirten Ergun, kültür-uygarlık konusunda ikinci grupta yer alan sosyologlara daha yakın bir yerde durmaktadır.

Ergun'a göre kültür, öğrenilmiş ve güdülenmiş madde dışı bir varlık, manevi bir gerçektir. Kültür, toplumsal yaşayış tarzı, toplumsal duygular, inançlardır. Kültürü; maddi kültür-manevi kültür olarak ikiye ayırmak yanlıştır. Kültür, medeniyet koşullarına göre öğrenilmiş, toplumsal yaşayış tarzıdır. Medeniyet maddi gelişmelerle, maddi olanaklarla ilgilidir. Şehirleşerek, sanayileşerek dünyayı değiştirmek, bir maddi gelişme

bilincidir. Kültür, manevi bir araçtır. Bir toplumda insanlar arasındaki ilişkileri simgeler. Kültür, bir toplumda inanç, düşünce, duygu ve davranış ve benzeri ilişkileri sağlamaya yarar (Ergun, 1991: 25; Ergun, 2000: 41-44).

Tekniğin, doğa ile toplum arasında; kültürün ise bir toplumda insanlar arasında bir araç olması işlevi dışında birbiriyle hiçbir benzerliği yoktur. Kültür ve medeniyet birbiriyle asla karıştırılmayacağı gibi, birbirinden ayrı da algılanamaz. Kültür ve medeniyet birbirinden ayırt edilerek bu yaklaşım sağlanır. Medeniyet, sınıflı toplumlarda kültürün maddi koşuludur. Bu bağlamda, kültür de sınıfsal bir olgudur; üretim ilişkileriyle bağlantılıdır. Ekonomik ve toplumsal gerçek kültürü belirler. Kültürel gerçek ekonomik gerçeğe yakın bir önem taşır. Medeniyet ne kadar maddi bir olgu, maddi bir gelişme ise, kültür de o kadar manevi bir olgu, manevi bir gelişmedir. Kısaca, medeniyet maddi, kültür manevidir. O nedenle toplumun genel bütünlüğü içinde, kültürle medeniyet iç içe geçmiştir (Ergun, 1991: 25).

Kültür, öğrenilmiş yaşam tarzıdır. Bu yaşayış tarzını, belirli bir toplumdaki inançlar, düşünüşler, duyular, davranışlar belirler. Bu özellikleriyle kültür manevi-ruhsal bir gerçekliktir. Bu manevi, ruhsal gerçek, maddi gelişmeyle, yani medeniyetle iç içedir. Medeniyet ve kültürün iç içeliği nedeniyle, kültürü maddi kültür, manevi kültür olarak ikiye ayırmak tamamen yanlış bir düşüncedir. Medeniyeti kültürden, kültürü medeniyetten ayırmak yöntembilimsel bir yanıltır (Ergun, 1991: 32-35).

Sınıflı toplumlarda kültür, güdülenmiş bir varlık, güdülenmiş bir gerçek olarak kendi sürecinin biçimini oluşturur ve bu güdülenme kaynağını ideolojiden alır. Sınıflı bir toplumda üretim araçlarının mülkiyetine sahip olan bir sınıf, çıkarlarını korumak, egemenliğini sürdürmek, üretim ilişkilerini belirlemek, biçimlendirmek için kendi ideolojisinden kaynaklanan bir yaşayış tarzı oluşturur ve bu yaşayış tarzını toplumun tümüne yaymaya çalışır ki bu yaşayış tarzı kültürdür (Ergun, 2000: 59).

Tarihte ne kadar eskiye gidilirse gidilsin insanı grupta, toplumda yaşarken buluruz. Bu gruplar, toplumlar az çok örgütlenmişlerdir. Alışkanlıkları, gelenekleri, toplumsal inançları vardır. Bu nedenle kültür manevi bir olgudur. İnsanların ilk birleşmeleri doğaya karşı gelmekle gerçekleşmiştir. Doğaya karşı gelmek teknikle olur ve teknik maddi bir araçtır. İnsanlar

arasındaki ilişkileri sağlamak kültürle olur ve kültür manevi bir araçtır. Bu nedenle, grupların, toplumların oluşumunda doğa ögesi mutlaka dikkate alınmalıdır. Bir başka anlatımla, sınıflı toplumlarda, medeniyet kültürün maddi koşulu, kültür de medeniyetin olmazsa olmaz koşuludur (Ergun, 2000: 68-69).

Ergun, Cemil Meriç ve Hilmi Ziya Ülken'den de yararlanarak şöyle bir kültür tanımı yapar: Kültür, medeniyet koşullarına göre öğrenilmiş, toplumsal yaşayış tarzıdır. Daha sonra bu tanımını şöyle genişletir: Medeniyet, maddi gelişme ve maddi gelişme bilincidir; kültür öğrenmedir ve öğrenmeyle elde edilir. Kültür, toplumsal yaşayış biçiminin düşünce olarak örgütlenmesidir. Kültür toplumsal olarak yönlendirilmiş bir yaşayış tarzıdır. Kültür, toplumsal düşüncenin, belirli bir toplum düşüncesinin örgütlenmiş şeklidir (Ergun, 2000: 70-71).

Ergun, kültür gibi kimliğin, bireysel kişiliğin, toplumsal kişiliğin, toplumsal yapılarda aranması gerektiğini belirtir. Bunun nedenini de şöyle açıklar. Kültürün toplumsal yapılarda oluşması gibi, kimlik, bireysel kişilik ve toplumsal kişilik de kültürel yapılar içinde oluşur. Bu toplumsal yapılar örgütleyici yapılardır. Kültürel yapılar, toplumsal yapıların, örgütlenmiş toplumsal düşüncelerin yansımasıdır (Ergun, 2000: 75).

Kısaca, Ergun, kültürü maddi yapıdan ayrı düşünemez. Uygarlıktan tamamen ayrı ve bağımsız, onun dışında bir kültürün var olması, yaşaması mümkün değildir. Kültür, maddi yapının ürettiği, ona bağlı olan, onu tamamlayan tinsel bir yansımadır.

Türk Bireyi Kuramı

Ergun, toplumsal yapıların oluşumunu açıklamaya çalışırken sadece sınıf gerçeği ile yetinmediğini, ulusal kültür öğelerinin de toplumsal yapıların oluşumunda belirleyici olduğuna inandığını yazmaktadır. Ergun, Türk toplumunun tarihsel ve toplumsal birikimlerinin Batılı toplumların özelliklerinden tamamen ayrı olduğu görüşündedir. Türk toplumu ile Batılı toplumlar arasındaki en belirgin ayrılık, Batılı toplumların bireyci, Türk toplumunun kamucu anlayışı esas almalarıdır. Batı, başta ekonomi alanı olmak üzere pek çok alanda bireyi geliştirici, öne çıkarıcı bir sınıflamayı esas alırken, Türkiye'de sadece yöneticilik alanında gelişmiş bireylerin

oluşturduğu bir sınıflaşma söz konusudur. Batı'da devlet, toplumun gidişatına göre biçimlenir. Bu nedenle, daha çok üretime dayalı toplumsal yapı öncelikli bir sınıflaşma söz konusudur. Türkiye'de ise tersine, daha çok denetime dayalı, toplumsal işlev öncelikli bir sınıflaşma söz konusudur. Bu farklı sınıflaşma oluşumları, bireysel düzeyde bilinçlenmelerin de farklı olmasına yol açmaktadır. Batı'da bireysel bilinçlenmenin içeriği, önceliği, toplumsal adaletin ve yurttaş eşitliğinin sağlanmasına verilmektedir. Osmanlı-Türk toplumunda ise kamusal bilinç, bireysel bilinçten önce, biz anlayışına dayanmaktadır (Ergun, 1991: 129-137).

Liberal-bireyci anlayışın karşısına kamucu-devletçi anlayışı çıkararak Ergun, *Türk Bireyi Kuramı*'nda, Türk bireyinin Batılı bireyden farklı bir tarihsel ve kültürel yapının ürünü olduğunu, mevcut farklılığın da bu yapıdan kaynaklandığını göstermeye ve onların neler olduğunu tespit etmeye çalışmaktadır. Kamu ağırlıklı bir zihniyete sahip olan Türk bireyinin temel özelliklerini, maddi yapının bir yansıması olan Türk kültüründe arayan Ergun'un konu ile ilgili varsayımı şöyledir: Türk kültürü, devletçilik ağırlıklı bir iktisadi kolaylaştırır; Türkiye'de devletçilik ağırlıklı bir iktisadi geliştirecek kültür ortamı vardır.

Genelde Doğu ve Batı toplumlarının, özde Türk toplumunun farklılığını tarihsel, kültürel özelliklerle açıklayan Ergun, *Türk Bireyi Kuramına Giriş* adlı çalışmasında, Türk bireyinin devletçiliğini, kamu yanlısı iktisadi zihniyetinin oluşumunu, onun tarihsel süreçte yapılandığı kültürü ile açıklar. Ergun'a göre, Türk kültürü, bireyci değil kamucu bir kültürdür. Türk kültürü özele değil, kamuya; kişisel girişimciliğe değil, kamu girişimciliğine; bireye değil, topluma öncelik veren bir kültürdür. Dolayısıyla, Türkiye'de devleti ekonominin içinden çekme siyasetinin, tarihsel ve kuramsal bir temeli yoktur (Ergun, 1991: 62).

Türk kültürü, kamu iktisadi ağırlıklı bir toplum düzeni için elverişlidir. Türk bireyi ve toplumu kendi özel ve somut tarihsel özelliklerinden öğrendiği düşünce biçimiyle bireyci değil, daha çok kamucu yani toplumcudur (Ergun, 1991: 63). Tarihsel ve kültürel bağlamda şekillenen Türk toplumunun zihniyet yapısı ve sahip olduğu sosyal koşullar özel girişimciliği besleyecek ekonomik, sosyolojik ve psikolojik ortama sahip değildir. Zenginlerimiz bile devlet eliyle, devlet desteği ile girişimci yapılmıştır. Özel girişimci olarak öne çıkan insanlarımız bile, bireyci

ekonomik dünya görüşünün gerekleri doğrultusunda davranan, yaşayan, ekonomik etkinlik yaratan ve geliştiren insanlar değildir (Ergun: 1991: 100).

Bizim kültürümüzde toplum ya da devlet önce gelir. Bireyi özel birey olarak algılamak, yetiştirmek, geliştirmek Türk kültüründe bir uğraş konusu olmamıştır. Türk kültüründe öncelik hep devletten yana olmuş, birey hep sonra gelmiştir (Ergun, 1991: 103). Örneğin, Osmanlı toplumu, kamu bilincini bireysel bilincin önüne geçirecek şekilde örgütlenmiştir. Bunda daha çok ekonomik ve toplumsal koşullar, ardından ruhsal-manevi koşullar belirleyici olmuştur. Osmanlı toplumunda, bireysel bilinçten önce gelen kamu bilinci, bireyciliğin gelişmesini engellemiştir. Bu öğrenilmiş kamucu bilinç; ekonomik, toplumsal, kültürel ve siyasal koşullardan kaynaklanmıştır. Bireysel bilinçlenmeye dayanmayan Osmanlı toplumu da gereği gibi ilerleyememiş, bir sanayi toplumu oluşturamamıştır (Ergun, 1991: 138).

Kamucu dünya görüşünü, devletçilik ağırlıklı bir kalkınma anlayışını savunan Ergun'un yukarıdaki bazı cümleleri kafalarda kısmen soru işaretleri de oluşturmaktadır. Ergun, Batılı toplumların bugünkü toplumsal yapıya kavuşmak için, ekonomik alandan başlayarak, insanların yalnız birey olarak değerlendirildiği, bireyliğin birey ola ola geliştiğini yazmaktadır. Batılı insan bu koşullarda özel birey olurken, çalışmış, bilgi ve beceri sahibi olmuş, icat ve keşif ruhu taşımış ve bu özelliklerine girişimciliği de ekleyerek zengin ve egemen olmuştur (Ergun, 1991: 138-139). Dolayısıyla Ergun'un bu değerlendirmelerinden, bizim insanımız da benzeri özelliklere sahip olsaydı çok iyi olurdu, anlamı çıkmaktadır. Ancak Ergun'a göre, gerçek olan, Türk kültürünün, toplum-birey ilişkilerinin Batılı anlamda, özel bireyler olmayı yönlendirecek nitelikler taşımamasıdır (Ergun, 1991: 140). Nesnel-bilimsel gerçek, tarihsel ve toplumsal yapının Batı'da oluşturduğu insan tipinin bireyci, Osmanlı'nın oluşturduğu insan tipinin kamucu olduğudur. Osmanlı'nın ve Batı'nın oluşturdukları yapılar birbirinden farklıdır. Birisi birey, diğeri kamu ağırlıklıdır. Dolayısıyla Türk toplumunun biriktirdiği tarihsel-toplumsal özellikler üzerinden gitmek gerekmektedir. Sahip olduğumuz insanın özellikleriyle keşif ve merak duygusuna sahip, bilgili, girişimci, yaratıcı Batılı özel bireyi oluşturmak çok zor görünmektedir. Türk insanının büyük bir çoğunluğu, ekonomik ilişkilerde, kural olarak, kamu iktisadi ağırlıklı

bir toplum düzenlemesinden, bir toplum örgütlenmesinden yanadır, bu eğilimleri taşıyan kalıp yargılara, zihniyete sahiptir (Ergun, 1991: 141).

Ergun'un çabası, Türk kültürünün olanaklarını anlamak ve açıklamak için Türk kültürü içerisinde şekillenen bireyin genel özelliklerini, zihniyetini belirlemek; Türk insanının kapitalist, sosyalist, liberal, sosyal demokrat ya da bireyci, kamucu olup olmadığını tespit ederek, kalkınma ve ilerleme açısından Türk toplumuna yol göstermektir (Ergun, 1991: 144-146). Ergun, *“biz, Türkiye'nin özgürlük içinde kalkınması için, Batılı anlamda bireyin özelliği yönünde değil; Türk bireyinin özerkliği yönünde bir bireylik geliştirilmesini öneriyoruz”* demektedir (Ergun, 1991: 163).

Ergun'a göre, Türkiye'de devletçilik anlayışı, Türk kültürünün ürünü bir bilinç olarak insanlarımızın çoğunda hâlâ yaşamakta, insanımızın çoğunluğu, pek çok hizmetin hâlâ devlet tarafından gerçekleştirilmesini beklemektedir. Bu kültürel tavır bir bilinç olanağıdır. Türk insanının, devletten gördüğü bu olanakların bilinci, kamu bilinci nesnel bir gerçeğin kanıtıdır (Ergun, 1991: 168). Ergun'un belirlemelerine göre, Türk halkının çoğunluğu devletin ekonomiden el çekmesine, küçülmesine, özelleştirilmesine karşıdır. Devletçilik geleneğinin sürmesini, pek çok hizmetin devlet tarafından gerçekleştirilmesini beklemektedir. Aile bağlarına sadık olan Türk insanı, bireyci ve bencil değildir. Yurtsever, yardımsever, konukseverdir. İhtirash ve kıskanç olmayan Türk halkı geleneklerine bağlıdır. Kaderci ve kanaatkârdır; sınırlanmış özel benlik taşımamaktadır (Ergun, 1991: 156).

Ergun, aslında ne Batılı bireyci bireyden ne de Osmanlı'daki ve Türkiye'deki edilgen bireyden yanadır. Ergun, Türk tarihinin ve toplumunun birikimleri ile Batılılaşma tarihinin bazı özelliklerini sentezleyerek yeni bir birey profili ve toplum modeli oluşturmak istemektedir. Bu toplum modeli Osmanlıya, Batı'ya ve bireyciliğe dayanmamaktadır. Bu yeni toplum modeli, Türk kültürünün sorumluluk duygusu taşıyan bireyi ile Batı'nın girişimci bireyini, Türk toplumunun kamucu özelliklerinde sentezleyen özerk bir Türk bireyi tipi ortaya çıkarmaktadır. Bu girişim, kamu bilinci taşıyan Türk kültürünün yardımıyla Türkiye'de insanları özerklik bilinci ögesi ile donatmak, yeni bir kültür siyaseti eşliğinde, yeni bir toplum modeli kurmaktır. Buradaki bireysel bilinç, Batılı insanın özel birey bilinci değil, Türk insanının özerk birey bilincidir. Bu özerk Türk bilinci, çokyönlü eğitim-öğretim yoluyla

sağlanacaktır. Çokyönlü eğitimle, kamucu, özerk, girişimci Türk bireyi yetişecektir. Bu birey, Batılı özel birey gibi bireyci değil, kamucu özerk birey olacaktır. Türk insanının bireyliğinin, kamucu özerk birey yönünde gelişebileceği varsayımının Türkiye'nin nesnel gerçeğine uygun olduğunu belirten Ergun, Türkiye'de özerk bir kamuculuk ya da özerk bir devletçilik anlayışının oluşturulmasının gereğine inanmaktadır (Ergun, 1991: 169).

Diyalektik ve tarihi maddeci yaklaşım doğrultusunda sosyoloji yapan Ergun, toplumlarda ekonomik yapının temel belirleyici olduğu görüşündedir. Ona göre, Türk toplum kültürü, kamu iktisadi ağırlıklı bir toplum düzenine elverişlidir. Ancak Türkiye örneğindeki gibi, kültür ya da manevi ruhsal gerçek ekonomik gerçeği belirlemektedir (Ergun, 1991: 172). Bu gerçekler ışığında, toplumsal kişilik olarak Türk halkının çoğunluğu, devletçi geleneğin sürmesinden yana bir anlayışa sahiptir.

Türk Ulusal Kişiliği Kuramı

Türk Bireyi Kuramı ile Türk insanının devletçi, kamu-iktisadi ağırlıklı bir anlayıştan yana olduğunu öne süren Ergun, *Kimlikler Kısacasında Ulusal Kişilik* başlıklı çalışmasında da, Türkiye'nin toplumsal yapısıyla Türk kültürü arasındaki ilişkide, ortak Türk ulusal kişiliğinin kurucu öğelerini açıklamaya çalışmaktadır. Ergun, bu çalışmasında, Türk kişiliği, Türk toplumsal kişiliği, Türk ulusal kişiliği gibi kavramları kullanmaktadır. *Türk Bireyi Kuramı*'nı oluştururken kültürel yapıya özel bir önem veren Ergun, aynı anlayışını *Türk Ulusal-Toplumsal Kişilik Kuramı*'nda da sürdürmektedir.

Evren ve insan yaşayışı, birbiriyle ilgisiz, birbirinden ayrı, birbirinden bağımsız nesnelere, olayların rastgele bir yığını değil, tersine, evren ve insan yaşayışı, nesnelere, olayların birbirine bağlandıkları, birbirini karşılıklı olarak etkiledikleri bağlantılı, birleşmiş bir bütündür. Bu gerçeği bize diyalektik gelişmenin bütünlük yasası öğretmektedir. Kültür ve kişilik de bu yapılar içerisinde oluşmaktadır (Ergun, 2000: 11). Bir kültür, bireylerin kişiliklerinde ruhsal bir temel oluşturacak kadar bir gerçeklik kazanmışsa, o kültür, kültürel kimlik olarak bir özellik taşıyor demektir. Bu bağlamda, bir Türk kimliği var olduğundan bir Türk kişiliği de vardır. Ve yine bir kişinin kimliği, toplumsallaşma sürecinin sonucu olarak, bir kültüre aidiyeti sürdükçe, o kişide oluşan kültürel kimlik

duygusu, ait olduğu kültürün değerlerinden oluşuyor demektir. Kişilik ise bir örgütlenme olarak, kendi uyum gerçeğini sunmaktadır. Bu uyum, bireyin topluma uyumudur. Kişilik, bir bireyin kendi içinde, kendi bireysel psikolojisinde dinamik bir örgütlenmedir. Bireysel kişilik, psikolojik bir yerleşme; bireysel bir örgütlenmedir. Kimlikle kişilik hiçbir zaman birbirine karıştırılmamalı; birbirinin yerine kullanılmamalıdır. Bunlar birbirinin yerine geçemeyecek kadar ayrı iki kavram, iki gerçekliktir. Çünkü bir insanın kişiliği pek çok kimlikten oluşabilir. Toplumun tarihsel gerçeği kişiliğin en önemli boyutlarından, özelliklerinden biridir (Ergun, 2000: 13-21).

Bireyin kimliğinin topluma, toplumsal olana eklenmesi örgütleyici toplumsal yapı kavramıyla mümkündür. Toplumu önce şu tanımıyla algılamak gerekir: Toplum yaşanan kurallar, ilişkiler bütünüdür. Bir toplumda iktisattan ahlak ilişkilerine, hukuktan eğitim ilişkilerine, aileden siyasal ilişkilere kadar pek çok ilişki yaşanır (Ergun, 2000: 85). Ortak bir dinamik örgütlenme olan toplumsal kişilik, dinamik bir sentezdir. Bireysel kişiliklerin bu ortak sentezi, bir toplumsal yapıyı başka bir toplumsal yapıdan ayıran en önemli özelliklerden biridir. Bu toplumsal kişilik, içinde bulunduğu toplumla birlikte değişecektir. Fakat toplumsal değişmelerin getireceği yeni boyutlara yeni biçimlere, yeni niteliklere, yeni ilişkilere kadar bu toplumsal kişilik, bu psikolojik yerleşmişlik, bir insan ömrünü aşar ve kimi yanlarıyla kuşaklar boyunca devam eder. Toplumsal kişilik, tarih içerisinde yoğrulmuştur. Dolayısıyla, toplumsal kişilik tarihsel bir kişiliktir (Ergun, 2000: 86). *“Belirli bir toplumdaki kültür birliğini oluşturan ve herkesin bildiği gibi, üstkültür/ulusal kültür olarak algılanan ve adlandırılan bir kültür söz konusudur. Ayrıca, tarihsel bir gerçek olarak aynı belirli bir toplumda altkültür olarak algılanan ve adlandırılan kültürler vardır”* (Ergun, 2000: 89).

Kimliği; bireysel, toplumsal ve tarihsel kişilik kavramlarının belirleyicilik gerçeği çerçevesinde ele almak gerekir. Ergun, belirleyiciliğin, insan iradesinin özgür olmadığını kanıtı olarak görmektedir. *“Tarih, bize, değişik toplumlarda değişik tarihsel koşulların, insanların iradesini değişik olarak belirlediğini hep göstermiştir ve gösterir. Bu bakımdan, sınıflı toplumlarda düşünce olanaklarının/yönsemelerinin, eğilimlerinin, üretim biçimi ve mülkiyet ilişkileri tarafından büyük çapta ya da temelde belirlendiklerine inanıyoruz”* (Ergun, 2000: 77). Bu bağlamda, Türkiye’de

farklı etnik kimliklerin varlığını, gerçekliğini kabul eden Ergun, bir sınıflı toplumda etnik kimliklere ayrı ayrı bir genel belirleyicilik etkisinin yüklenmesinin, o toplumda sınıfsal yapı başta olmak üzere başka çelişkileri göz ardı etmek anlamına geleceği görüşündedir (Ergun, 2000: 13).

Belirli bir toplumda, hayat gerçeğini ya da tarihsel ve toplumsal gerçeği yalnız bir kimliğe, yalnız bir kimliğin belirleyiciliğine indirgemeye kalkışmak, örneğin, yalnız bir etnik kimliğin ya da yalnız bir dinsel kimliğin belirleyiciliğine indirmek, hayatın ya da toplumun diyalektik gelişmenin önünü tıkamak anlamına gelir (Ergun, 2000: 175). Ulusal kültürü olan belirli bir toplumda, altkültürlerin olması çok doğaldır. Bu altkültürler, etnik olabilir; bu altkültürler, toplumsal sınıf uyumsuzluğundan kaynaklanan kültürler; örneğin, işçi kültürü, burjuva kültürü, bir ölçüde aydın kimliği olabilir. Ulusal kültüre gelince; bir kültür ya da bir kültürün özellikleri, belirli bir toplumda global kültür olarak ya da kültürel ortak payda olarak, o belirli toplumun bütün bireylerinin bilinçlerine yansıyor, işte o zaman, ulusal kültürün varlığı söz konusudur. Başka bir deyişle, bir kültür, toplumsal yaşayış tarzı olarak, belirli bir toplumun bütün bireylerinde inanç, düşünce, duygu ve davranış ilişkilerini sağlıyorsa, işte o zaman, ulusal kültür oluşmuştur. Yine belirli bir toplumun bütün bireylerinde toplumsal yaşayış tarzı olarak, artık bir psikolojik yerleşme varsa, işte o zaman, ulusal kültür varlığını kanıtlamaktadır. Belirli bir toplumun bireyleri arasında olağan bir toplumsal yaşayış tarzı gerçekleşiyorsa, işte o zaman, ulusal kültür tamamlanmıştır (Ergun, 2000: 89-90).

Bir toplumun ulusal kültüre sahip olması farklı kültürlerin yok sayılması veya olmadığı anlamına gelmez. Kültür bir basamak değildir ki, bir altkültürden bir üstkültüre geçilebilsin. Bir birey, birden fazla kültür içinde olabilir. Bir insanın, bir kişinin pek çok kimliği olabilir. Bu durum normaldir. Normal olmayan şey, bir bireyin, aynı zamanda yaşadığı iki kültürün, iki toplumsal yaşayış tarzının yükselen ya da alçalan durumlarımı gibi değerlendirilmesidir. Kültürler, derecelemeyle açıklanamaz, değerlendirilemezler. Kültürler, özellikleriyle açıklanırlar, değerlendirilirler. Bu nedenle, alt yerine, özel, yerel, yöresel, etnik demek, üst yerine de, niteliklerine göre genel, global, ulusal demek gerekir (Ergun, 2000: 90-91).

Ergun'a göre, bir tasnif, bir saptama, bir sınıflama işlemi olarak algılanan kimlik, tek başına bir hareketlilik, bir canlılık oluşturmaz. Kimlik,

kavram olarak bir özellik, bir nitelik belirtisidir; bir aidiyettir. Kimlik, benzerliklerden ve benzemezliklerden hareket ederek, özellikleri ve farklılıkları gösteren bir kavramdır (Ergun, 2000: 117).

“Toplumsal yaşayış tarzı olarak ulusal kültür, belirli bir toplumda bir toplumsal kişilik/bir kültürel kişilik/bir temel kişilik olarak yansımaktadır. Bireysel kişilik ise, bu toplumsal kişilik üzerine bir bireyin kendi bireysel özellikleriyle eklendiğinin kavramlaştırılmasıdır... İster üstkültür densin ister altkültür densin, asıl önemli olan, bu üst ve alt kültürlerin bireylerin psikolojisinde/ruhsallıklarında temellenip temellenmemesidir. Bu durum, belirli bir toplumda, toplumla bireylerin birbirleriyle bütünleşmeleri bakımından en hassas/ en duyarlı konuyu oluşturmaktadır” (Ergun, 2000: 90).

Ergun’a göre, sınıflı toplumlarda kültür araştırmaları, tarihsel sosyoloji çerçevesinde yapılmalıdır. Tarihsel olmayan bir sosyoloji, zaten, işlevselci kalmaya mahkûmdur. Kültür, tarihsel sosyoloji çerçevesinde ele alınırken, kültürün kendisinin belirleyici olduğu ve olabileceği göz ardı edilmemelidir. Diğer yandan, kültür incelemelerine üretim biçimleri ve üretim ilişkileri açısından da yer verilmelidir (Ergun, 2000: 91).

İnsan kimliği, bir bireyin toplumsal yapıdaki durumuna, konumuna, yerine ilişkin boyutlar, yetenekler bütünüdür. İnsanın bu kimliği toplumsal kimliktir (Ergun, 2000: 91). Kimlikler kişiliğin içindedir. Ya da bir kişilik, bir kimlikler bütünüdür. Kişilik, her şeyden önce bir psikoloji gerçeği, bir psikoloji kavramıdır. Dünya görüşü ise, bir düşünce olgusu, bir felsefe olgusudur (Ergun, 2000: 188-119).

Her toplumsal olgu gibi Türk kimliği olgusu da tarihsel bir olgudur. Dolayısıyla Türk kişiliği olgusu da dünlerden bugünlere gelen bir süreç içerisinde oluşmuştur. Kişilik, bir birlik, bütünlük, örgütlenme belirtisidir. Birliğin, bütünlüğün, örgütlenmenin kaynağı ise kültürdür. Yani, bireyle toplum arasındaki uyumları sağlayan bir sistem olarak kişilik, birliğini, bütünlüğünü, örgütlenmesini toplumdaki ya da o toplumun kültüründen alır. Bir tek kimlikle bir kişilik olmaz. Bir tek kimlikle bir kişilik oluşturulamaz. Kişilik, bireyin kimlikler içinde ve kimliklerle bir örgütlenmesidir. Bir bireyin kişiliği, bir kimlikler demeti, bir kimlikler yumağı, bir kimlikler toplamı, bir kimlikler çokluğu, bir kimlikler bütünü olarak bir toplumla ilişki kurmaktadır (Ergun, 2000: 165-173).

Ergun, Türk kişiliğini, Türk toplumsal kişiliğini, Türk kültürel kişiliğini, Türk ulusal kişiliğini; Türk kültürünün ve geleneklerinin özelliklerinden süzülerek gelen öğelerini ahlak, hukuk, eğitim, aile, siyaset ve benzeri pek çok ilişki kapsamında ortaya çıkarmaya çalışmıştır. Bu çalışma süreci sonucu Ergun, Türk kültürünün, Türkiye’de bireysel bilinçlere sunduğu kişilik özelliklerini, Türk kişilik yapısının özelliklerini şöyle sıralamaktadır:

- Türk halkının çoğunluğu, esneklikten yoksun, baskıcı bir eğitimle yetişir.
- Türk halkının çoğunluğu, özerk bireylik geliştiremez bir hale indirgenmiştir.
- Türk halkının çoğunluğu, neme lazımcıdır.
- Türk halkının çoğunluğu, eğlenmesini bilmekle birlikte, hüznüldür.
- Türk halkının çoğunluğu, tehditten etkilenir.
- Türk halkının çoğunluğu, konukseverdir.
- Türk halkının çoğunluğu, topluma-devlete bağımlıdır.
- Türk halkının çoğunluğu, değer sistemini hiyerarşide gösteren insanlar arası ilişkilerde yaşamaya koşullandırılmıştır.
- Türk halkının çoğunluğu, maddeyi tanımak ve açıklamak bakımından, yani doğa önünde, nesnel bilgiden çok anlama önem veren bir eğilim, bir yatkınlık içindedir.
- Türk halkı, başta “devlet korkusu” olmak üzere korkulu bireyler çoğunluğudur.
- Türk halkının çoğunluğu, ulusal ve dinsel kimliklerine önem verir.
- Türk halkının çoğunluğu; iyimserlikten uzak, belirli koşullarda hoşgörülü, uzlaşmacı, genelde bireyci olmayan, zayıfı koruyan, orta karar kadercı, birbirine benzemeyi çok seven, ayrı durmaktan fazlasıyla korkan, erkek egemen kültürle koşullanmış, çoğu zaman tepkisiz, siyasal anlamda çoğu zaman katılımsız, fakat ayakta ve hayatta kalabilmek için tutunmaktan kolay kolay vazgeçmeyen bireyler çoğunluğudur.

• Türk halkının çoğunluğu için aile bağlarına sadakat ve geleneklere bağlılık, Türk kişilik yapısının önemli öğelerini oluşturur (Ergun, 2000: 177-178).

Ergun'a göre, yukarıda sayılan kişilik özellikleri, küçük farklılıklarla, Türkiye'nin tüm bölgelerinde yaşayan insanımız için geçerlidir. Bu bağlamda, Türk kişilik özellikleri, genel olarak, üretimden çok yönetimi sorun olarak tasarlamış bir Türk toplumu gerçeğini özetlemektedir (Ergun, 2000: 179-180). *“Türkiye’de insanlarımızın çoğunluğu, kendi başına ve sade kendi mantığı içinde yol almaya, girişimlerde bulunmaya alıştırılmamıştır. Yani tarihimizdeki örgütleyici toplumsal yapılarımız, Türk insanının çoğunluğunun bireyliğini geliştirmemiştir”* (Ergun, 2000: 180).

Türk insanının bilinç olanakları Batılı nitelikte özel bireyler yetiştirmeye elverişli değildir. Türk insanının, çoğunlukla, tarih içinde dün’lerden bugün’lere kadar içinde biçimlendirdiği bilinç, bireysel bilinçten çok kamu bilincidir. Daha çok kamu bilinci ağırlıklı Türk insanlarının bireyliğinin gelişmesi, Batılı anlamda ve nitelikteki özel birey bilincine dönüşerek değil, özerklik yönünde bireylik geliştirmekle sağlanmalıdır. Sorumluluk sahibi insan tipini önemseyen Türk kültürü yönetimden çok üretime öncelik veren bir toplum algısı içinde, bireysel kişiliği geniş bağımsızlıklarla donatacak bir yapılanmaya kavuşturulmalıdır (Ergun, 2000: 181).

Ergun'a göre, ulus birliğinin dayandığı etkenler maddi ve manevi etkenlerdir. Maddi etkenler; toprak birliği, devlet birliği, dil birliği, ekonomik çıkarlar birliği başta gelenlerdir. Manevi etkenler; tarihsel birlik, amaç ve ülkü birliği, birlikte yaşama iradesi, yani kültür birliğidir. Ancak bir ulusun kültür birliğinin, yani manevi birliğinin gerçekleşmesi için, maddi/nesnel etkenler olarak özellikle toprak birliği, devlet birliği, dil birliği gerekmektedir. Türkiye’de Türk kültürü, merkez oluşturarak Türkiye'nin egemen kültürü olmuştur. Bu sonuç, tarihsel bir veridir, tarihsel bir gerçektir. Böyle bilinen bir tarihten bugünkü Türkiye ve Türk toplumu doğmuştur (Ergun, 2000: 182).

Ergun, kültürün insanlar arasındaki ilişkileri sağlayan bir araç olduğunu belirtir. Kültürün, inanç, düşünce, duygu, davranış gibi farklı öğeleri vardır. Bu farklı kültür öğeleri, genel ya da ulusal toplumsal yapı düzeyine hitap

ediyorsa, o farklı kültür öğeleri, genel ya da ulusal toplumsal yapıdaki sorunlarla örtüşebiliyorsa, o farklı kültür öğeleri uluslaşma sürecinde yerlerini almış olurlar. Böyle bir sonuç, ulusal bütünleşmeyi sağlayan etkenlerden biri olur. Kültürel, toplumsal, ulusal kişilik olarak algılanan gerçek, bütün bireysel farklılıkların dışında, bireyler arasında birbirine yakın, birbirine benzer özelliklerin, yani paydaların bütünü anlamına gelmektedir (Ergun, 2000: 183).

Daha önce de ifade ettiğimiz gibi, Ergun, Batılı bireye de, tarihi koşullarda özellikleri şekillenen Türk bireyine de karşı gibi durmaktadır. O, Türk bireyinin tarihten getirdiği bazı özellikler ile Batılı bireyin bazı özelliklerini içeren, kamu düşüncesi ağırlıklı, yeni ve özerk bir birey tipi oluşturmak istemektedir. Ergun, özerk bireyler yetiştirilerek Türkiye'nin yeniden yapılandırılması gerektiğine inanmaktadır.

Türk Sosyologları Üzerine Değerlendirmeleri

Doğan Ergun, Türk sosyolojisi ve sosyologları üzerine, özellikle sosyologların sosyoloji anlayışlarına ilişkin değerlendirmelerde de bulunmuştur. Bu değerlendirmelerin bir kısmına katılmakla birlikte bir kısmına katılmak mümkün değildir. Ergun'un bu değerlendirmeleriyle ilgili bir başka eleştirim, ele aldığı ve üzerinde değerlendirmelerde bulunduğu sosyologların o konuyla ilgili metinlerini yeterince görmediği izlenimi vermesidir. Örneğin bir sosyologla ilgili kesin yargılara varırken o sosyoloğun ilgili konuda kaleme aldığı ana kaynağı görmezken, başka bir konuda yazdığı bir makale üzerinden yorum yaptığı ve dolayısıyla değerlendirmesini de tartışılır hale getirdiği veya yine bu değerlendirmelerini ikincil kaynaklara dayandırdığı görülmektedir.

Türkiye'ye ilk önce biyolojik evrimciliğin etkisi altında olan ve Spencer tarafından temsil edilen doğacı sosyolojinin girdiğini, bu ekole ait metinlerin parça parça çevrildiğini belirten Ergun, ancak adı geçen bu sosyoloji ekolünün bir etki bırakmadığını yazarken, bu konuda, Baykan Sezer ile benzer görüşü paylaşmaktadır (Ergun, 1984: 159). Baykan Sezer de "Türk Sosyologları ve Eserleri I" makalesinde, sorunları toplumlararası ilişkiler düzeyine yerleştirmeyen, yalnızca sorunları toplumda bulunan iç dengelerle açıklamak yolunu tutan Spencer sosyolojisinin" bu nedenle Türkiye'de ilgi çekmediğini ve kısa sürede unutulduğunu belirtmektedir (Sezer, 1989).

Ergun, Cumhuriyet öncesi sosyolojik düşüncenin başlatıcılarının, gerek o dönemde, gerekse günümüze kadarki süreçte etkili olan isimler olarak, Ziya Gökalp ve Prens Sabahattin olduklarını belirtir (Ergun, 1984: 160).

Doğan Ergun'un önem verdiği, üzerinde ciddiyetle durduğu Türk sosyologlarından Ziya Gökalp'in ayrı bir yeri vardır. Ergun, Gökalp'i her şeyden önce Türk sosyolojisinin kurucusu olarak selamlar. Gökalp'in ikinci ve en önemli özelliği, Durkheim sosyolojisinin etkisi altında bir sosyoloji anlayışına sahip olmasına karşın, Durkheim'i aşan bir yöntem algısına sahip olmasıdır. Gökalp, Durkheim sosyolojisinde olduğu gibi metafizik bir sosyoloji anlayışına değil, ontolojik bir sosyoloji anlayışına sahiptir. Bu bağlamda Gökalp, önceliği toplumsal yapılara, toplumsal işleyişlere ve toplumsal biçimlere vermiştir. Bunun anlamı, Gökalp'in doğrudan toplumsallığa önem vermesidir. "Biz fikirleri birbirine toplum aracılığı ile bağlıyoruz" demek, toplumu, somut, fiziksel, psikolojik, biyolojik, bilinçli bir varlık alanına yerleştirmek anlamına gelmektedir. Gökalp, toplumsal gerçekliği fiziko-kimya, biyolojik, psikolojik gerçeklikten oluşan bir bütün olarak algılamıştır. Yine Gökalp, toplumsal bilinçlerin değer yargılarıyla iç içe olduklarını, toplumsal biçimlerdeki değişikliklere göre değişiklikler göstereceğini de belirtir. Bu bağlamda, Gökalp sosyolojisinde toplumsal bilinç, ontolojik bir gerçektir. Bu tercihleri ile Gökalp, Durkheim'in metafizik içerikli toplumsal bilinç kavramını yeryüzüne indirmiştir. Bunlara ilaveten Gökalp'in en önemli yanı, sosyoloji anlayışını Türk toplumunun tarihsel ve toplumsal özellikleriyle isabetli bir şekilde örtüştürmesidir. *"Türk kültürünün Batılı anlamda bireylik geliştiren bir kültür olmaması, Ziya Gökalp'i öncelikle Türklerdeki toplumun, toplumsalın olanaklarını araştırmaya ve değerlendirmeye götürmüştür."* Gökalp, yöntem konusunda tekçi bir tavır benimsemiş, çokçu bir uygulamanın içerisinde olmuş; bilimsel yöntemler arasında, en sağlamını, en güvenilirini, en elverişlisini seçmiştir. Gökalp, yalnız somut, ampirik, pozitivist verilerin toplamıyla yetinmemiştir. Elinden geldiğince nesnellığe bağlı kalmıştır. Araştırmalarını karşılaştırmalı yöntem eşliğinde gerçekleştirmiştir. Kendi orijinalliği içerisinde evrimci bir zihniyetle toplumun gelişimini incelemiştir. Bazılarının iddia ettikleri gibi, Ziya Gökalp, Durkheim'in sıradan bir tercümanı değildir. Gökalp'in Durkheim'den ayrılan yanları vardır. *"Ziya Gökalp, Türk tarihi, Türk folkloru, Türk masalı üzerine yaptığı araştırmaları, Durkheim'den öğrendiği nedensel belirleyiciliğine göre yapmaya çalışmış ve 'pozitivist' bir nesnellik denemiştir."* Örneğin

Ziya Gökalp'in sosyolojik eksenini "ulus" ve "ilerleme"; Durkheim'in eksenini "ahlak" ve "düzen" konusu olmuştur. Diğer yandan çok isabetli bir şekilde Weber'i hiç yeğlememiş, ondan esinlenmemiştir. Gökalp'in ontolojik açıdan önceliği topluma, toplumsala vermesi, Türk sosyolojisi adına önemli bir tercih ve kazanım olmuştur. Gökalp'in olumsuz yanları ise, diyalektik yöntem üzerinde durmaması, tümevarımcı yöntem anlayışıyla, dar ve ufuksuz soyutlamalarda bulunmasıdır (Ergun, 2010: 41-59; Ergun, 1983: 2161).

1940'lı yıllarda Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde oluşturulan Ankara ekolünün çalışmalarındaki sosyoloji anlayışı da Ergun'un eleştirilerine konu olmuştur. Ergun, Ankara ekolüne yönelik eleştirisini şöyle temellendirmiştir: 1940'lı yıllarda, bazı sosyologlarımız, kısmi toplumsal gerçekler kapsamında köy araştırmaları yapmışlar ve bu araştırmalarında diyalektik yöntemi uygulamışlardır. Ancak, araştırma konusu olan köylerin evrimini ve tarihsel derinliğini ele almadan, Batı Avrupa ülkelerinin tarihsel evrimindeki belirleyicilik kalıplarını esas alarak açıklamalarını yapmışlardır. Bu tutum, diyalektik yöntemin bütünlük yasasının gözden kaçırılmasına neden olmuştur (Ergun, 1983: 2161).

Batı bağımlısı sosyolojimizde 1960'lı yıllarda farklı, bağımsız bir gelişme izinin ortaya çıktığını belirten Ergun, bu gelişmeyi şöyle açıklar: 1960'tan beri, bir kısım sosyolog ve sosyal bilimcilerimiz, bazı toplumların açıklamasında kullanılan yaklaşımları kendi toplumlarını açıklamada kullanmanın yanlışlığını görüp toplumumuzdaki belirleyiciliğin, kendi tarihsel ve toplumsal evrim gerçeğimize göre yapılmasını önermişlerdir. Bu öneriye katılmamak mümkün değildir (Ergun, 1984: 163).

Türk tarihi ve toplumu üzerine yapılan araştırmaların ve bakış açılarının yetersizliğine dikkat çeken Ergun, Kemal Tahir'in bu konudaki önemini şöyle ortaya koymaktadır: Büyük Türk düşünürü Kemal Tahir'in Türk toplumu ve insanı ile ilgili inceleme ve düşünceleri, tarihsel evrim içinde Türk toplum yapısını açıklamak için, klasik tarihsel maddeciliğin yeterli olmadığını ileri sürmüş, Türk toplumunun tarihini incelemek için "Batı gelişme çizgisinin dışında yer alan başka üretim biçimi" açıklamalarına yönelmiştir. Ergun, olumlu değerlendirmelerini daha da netleştirerek, tarihsel evrim içinde Türk toplumundaki sınıflaşmayı açıklayabilmek için Kemal Tahir'in düşüncesi doğrultusunda kurulacak olan bir varsayımın,

başka varsayımlara oranla en çok olguyu ve gerçeği açıklayacak, sorunları kavramamızı sağlayacak bir varsayım olacağı görüşünü ortaya koymuştur (Ergun, 1984: 166). Sosyolojiyi tarihe dayandıran, tarihi sosyolojik bilgi açısından önemseyen Ergun'a göre, Türkiye'de şimdiki geçmişe bağlayan doğru bir tarih bilinci uyandııkça, Türk toplumunu açıklama girişimleri daha anlamlı, daha verimli olacak ve Türk sosyolojisi, buna bağlı olarak, daha da gelişecektir (Ergun, 1983: 2163).

Sonuç

Doğan Ergun, Türk sosyoloji tarihinde, Batı aktarmacılığını eleştiren, Doğu-Batı toplumlarının farklı tarihsel ve kültürel özelliklere, kimliklere sahip olduklarını ortaya koyan, sosyolojiyi tarihe ve felsefeye dayandıran, sosyolojide yaklaşıma, yöntemle önem veren, sosyolojinin deneysel bir bilim olmadığını gösteren, kendine ait tezleri ve teorileri olan bir sosyologtur. Görüşlerini birbiriyle bağlantılı, bütünlüklü bir şekilde, toplum anlayışı çerçevesinde oluşturan Ergun'un sosyoloji yaklaşımı, rüzgâra göre sürekli değişmemiştir. Ergun'un sosyoloji görüşleri, her zaman birbiriyle bağlantılı, bütünlüklü, baştan itibaren tutarlı olmuş, tutarlı kalmıştır. Türk toplumuna ve bireyine yönelik tezleri, sosyoloji yaklaşımı, meslek yaşamı boyunca tutarlılık göstermiştir. Türk Bireyi Kuramı ve Türk Ulusal Kişiliği Kuramı ile Türk sosyolojisinde kuram oluşturma iddiasında olan çok az sosyologtan biri olan Ergun, Marksist ve Weberyen tezlerin Türk toplumunda geçerli olmadığını, maddi yapının kültürel-tinsel yapıyı etkilediği gibi kültürel-tinsel yapının da maddi yapıyı, sosyo-ekonomik koşulları etkilediğini; sınıf gerçeğinin maddi yapı, üretim ilişkileri ile birlikte ulusal kültür öğeleri tarafından da etkilendiğini, hatta belirlendiğini güçlü kanıtlarla ortaya koymuş bir sosyologtur.

Yaklaşım ve yöntemin sosyolojideki önemine bilinçli bir şekilde eğilmesi, sosyolojiyi tarihsel ve felsefi bir temele dayandırması, ezberci, aktarmacı söylemlere, yaklaşımlara yönelik eleştirel tavrı, Türk toplumuna, bireyine yönelik teorileriyle Ergun, Türk sosyoloji tarihinin öne çıkan sosyologları arasında yer almaktadır.

KAYNAKÇA

Ergun, Doğan (1982), **Sosyoloji ve Tarih**, 2. Baskı, İstanbul, Der Yayınları.

Ergun, Doğan (1983), “Türkiye’de Cumhuriyet Döneminde Sosyoloji ve Gelişmesi”, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi** (Cilt: 8), İstanbul, İletişim Yayınları, s. 2160-2163.

Ergun, Doğan (1984), **Sosyoloji El Kitabı**, 4. Baskı, İstanbul, Gerçek Yayınları.

Ergun, Doğan (1987), **Sosyoloji ve Eğitim**, İstanbul, V Yayınları.

Ergun, Doğan (1991), **Türk Bireyi Kuramına Giriş**, İstanbul, Gerçek Yayınevi.

Ergun, Doğan (1993), **Yöntemi Bulmak**, İstanbul, Gerçek Yayınevi.

Ergun, Doğan (2000), **Kimlikler Kısacasında Ulusal Kişilik**, Ankara, İmge Kitabevi Yayınları.

Ergun, Doğan (2010), “Sosyolojik Aklın Sosyolojik Eleştirisi Ya Da Ziya Gökalp’in Yeğlediği”, **Sosyoloji Dergisi**, 3. Dizi – 21 Sayı, 2010/2, s. 41-59.

Ergun, Doğan (2014), **Yöntemi Geliştirmek**, Ankara, İmge Kitabevi Yayınevi.

Kaçmazoğlu, H. Bayram (2012), **Türk Sosyolojisinde Temalar 3: Doğu – Batı Çatışması**, İstanbul, Doğu Kitabevi Yayınları.

Karahan, İlhan (2006), “Doğan Ergun’un Sosyolojik Görüşleri ve Eğitim Anlayışı”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sivas, **Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**.

Köktürk, Gökhan V. (2008). “Doğan Ergun”, Ankara, **Türkiye’de Sosyoloji II**, Derleyen: M. Çağatay Özdemir, Phoenix Yayınları, s. 325-343.

Sezer, Baykan (1989), “Türk Sosyologları ve Eserleri I”, **Sosyoloji Dergisi**, 3. Dizi-1. Sayı, s. 1-96.

Sezer, Baykan (1991), “Türk Sosyolojisinin Önündeki Sorunlar”, **75. Yılında Türkiye’de Sosyoloji**, İstanbul, Bağlam Yayınları, s. 7-12.

Sezer, Baykan (1993), **Sosyolojide Yöntem Tartışmaları**, İstanbul, Sümer Kitabevi Yayınları.